

www.fhortasud.org

El barranc de Torrent, un espai viu en conflicte amb l'home

EL RÍU TÚRIA JA ES PARC NATURAL
MIRADA RETROSPECTIVA A L'ARQUEOLOGIA DE L'HORTA SUD
SERRA PERENXISA, UN ESPAI NATURAL DE LA COMARCA
ENTREVISTA A EMPAR LÓPEZ, ADVOCADA DEL CENTRE
DE SERVEIS INTERCULTURALS DE LA MANCOMUNITAT DE L'HORTA SUD

LA FUNDACIÓ

Premis 2006 del Programa Cooperació per a les Associacions de la Comarca. 4

Activitats del Museu Comarcal. 6
ADRIÀ BESÓ

ASSOCIACIONS DE COMARCA

L'Horta Sud per una escola pública de qualitat 7
CRISTINA VALERO

SOCIOCOMUNITARI

L'Horta Sud supera els 431.000 habitants. 8
FRANCESC MARTÍNEZ

ACTUALITAT COMARCAL

El problema de les inundacions a l'Horta Sud. El barranc de Torrent: un espai viu amb conflicte amb l'home. 10
BORJA CATALÀ

GENT D'ACÍ

Entrevista a Empar López, advocada del Centre de Serveis Interculturals de la Mancomunitat de l'Horta Sud. 16
CRISTINA VALERO

PAISATJES DE L'HORTA SUD

La Serra Perenxisa, un espai natural de l'Horta Sud. 18
ALFREDO BENLLOCH BARRACHINA

MEDI AMBIENT

La ribera del Túria ja és parc natural. 24
BORJA CATALÀ

ARQUEOLOGIA DE L'HORTA SUD

Mirada retrospectiva a l'arqueologia de l'Horta Sud. 26
ADRIÀ PITARCH

ELS NOSTRES OFICIS

Salvador Burriel, palmer d'Aldaia. 32
CRISTINA VALERO

CULTURA

L'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud compleix 25 anys. 34
RAFAEL ROCA

PASSAT I PRESENT

La riuada de 1957 a Catarroja. 36

PAPERS DE L'HORTA

Director:
Francesc Martínez

Col·laboren en aquest número:
Adrià Besó, Borja Català, Cristina Valero,
Alfredo Benlloch, Adrià Pitarch i Rafael Roca.

Assessorament lingüístic: Òscar Pérez Silvestre
Fotografia: Ricard Martínez, Robert Amoraga,
Alfredo Benlloch, Artemio Mulas, Borja Català,
Carles Puig, Adrià Besó i Cristina Valero.
Gabinets de premsa de la Confederació Hidrogràfica
del Xúquer dels ajuntaments de Torrent,
Aldaia, Alaquàs, Picanya i Picassent.
Disseny i maquetació: Collage-no coop.v.
Impressió: Gráficas Jovi

Tiratge: 1.000 exemplars.
Imprès en paper 100% reciclat.
Periodicitat: semestral
Dipòsit legal: V-1372-1994.

Entitat editora:
FUNDACIÓN PARA EL DESARROLLO DE L'HORTA SUD.
President: Alfred Domínguez Ibáñez
C/ Caja de Ahorros, 4. 46900 Torrent
Tel. 96 155 32 27
www.fhortasud.org
fundació@fhortasud.org

Aquesta publicació no es responsabilitza de l'opinió dels seus col·laboradors ni s'identifica necessàriament amb els treballs publicats.

Noves seccions en *Papers de l'Horta*

Juntament a les seccions habituals, *Papers de l'Horta* incorpora nous espais informatius i d'anàlisi. A partir d'aquest número, la revista inclourà un suplement especialitzat de 12 pàgines amb temàtiques concretes que afecten a l'Horta Sud. En aquest número iniciem la sèrie amb el tema "El paper dels serveis socials municipals: perspectives enfront del nou Sistema per a l'Autonomia i Atenció a la Dependència", de la sociòloga Marcela Jabbaz. Es tracta d'una anàlisi dels serveis socials des de la perspectiva de l'Horta Sud i en el marc de la recent aprovada Llei de la Dependència.

Per altra banda, es crea la nova secció "Arqueologia de l'Horta Sud", un espai en el que periòdicament l'arqueòleg Adrià Pitarch ens anirà descobrint els jaciments arqueològics de la comarca, amb totes les seues troballes culturals i explicant la seua influència en la comarca. Una nova secció que ens ajudarà a comprendre millor el nostre passat.

PORTADA: Alqueria de Moret de Picanya, edifici restaurat mitjançant una escola taller formada per joves que han après diversos oficis. Un exemple de les polítiques socials que s'entenduen a terme en alguns municipis de l'Horta Sud.
Foto: Robert Amoraga.

Per un transport públic segur i de qualitat

Tren de la línia 1 del metro.

L'accident del metro a València el 3 de juliol de 2006, que es va saldar amb la mort de 43 persones, moltes d'elles de l'Horta Sud, ha obert el debat sobre la seguretat i qualitat de la xarxa del transport públic metropolità i la necessitat urgent de més inversions per part de l'Administració. Es tracta de línia 1 del metro que comunica València amb les poblacions de Paiporta, Picanya, Torrent i Picassent. Aquell fatídic dia d'estiu un tren que tenia 18 anys d'antigüitat va descarrilar en una corba situada entre les parades de la plaça d'Espanya i Jesús, produint el major accident de metro en àrea urbana ocorregut a Espanya.

El tren sinistrat pertany a Ferrocarrils de la Generalitat Valenciana, empresa pública constituïda el 1986, la qual és respon-

sable del manteniment del servei d'aquesta línia. La versió oficial diu que l'accident fou inevitable perquè va ser causat per "un error humà", ja que el tren circulava en el moment del sinistre a 80 km/hora en un lloc on estava prohibit circular a més de 40 km/h. Però també és cert (i així ho han denunciat sindicats, experts i tècnics ferroviaris) que en aquesta corba la Generalitat no havia instal·lat cap sistema de seguretat de frenat automàtic, cosa que haguera pogut evitar el descarrilament i la tràgica pèrdua de 43 vides humanes i 47 ferits. Evidentment, aquest tren, que s'anomena popularment "el trasto", estava vell i obsolet. I continua estant obsolet. De fet, des del dia de l'accident ençà han hagut més d'una dotzena d'avaries en la mateixa línia. Això ha provocat la protesta dels alcaldes de l'Horta Sud on transcorre la línia 1, els quals han exigint a la Generalitat millores substancials en la línia, marginada en els últims anys de les inversions del govern autonòmic.

La fugaç i vergonyosa comissió d'investigació de les Corts Valencianes (sols es va dedicar sis dies per a rebre a les persones convocades, estudiar documents i redactar conclusions) ha indignat molt als familiars de les víctimes, els quals han format l'Associació de Víctimes del Metro 3 de Juliol per a demanar responsabilitats al Consell. Familiars dels morts, així com ferits de l'accident i usuaris de línia 1 protagonitzaren una manifestació el 3 de desembre de 2006 per a exigir a la Generalitat que assumisca responsabilitats i la dimissió del Conseller d'Infraestructures, José Ramón García Antón. Però s'ha mirat vers altre lloc, no ha hagut cap dimissió ni cap assumpció de responsabilitats. La gelada actitud de la Generalitat davant aquest tràgic accident ha sigut cínica i de menyspreu cap als pobles de la comarca. Sis mesos després de la tragèdia les ferides continuen obertes. Fins 26 famílies de les víctimes s'han personat al jutjat que investiga el cas.

Deixant a banda aquestes actituds polítiques, el descarrilament del metro posa en evidència la manca d'inversions i l'escàs manteniment d'aquesta línia, a més de la necessitat d'una millora general de les infraestructures de transport públic metropolità. Els pobles de l'Horta no han tingut mai poder de decisió en la planificació de la xarxa de transport comarcal, per la qual cosa no han pogut impedir l'impacte ambiental negatiu que provoquen algunes d'aquestes infraestructures, com per exemple el projecte de l'AVE. A més a més, l'Horta s'ha vist marginada en les inversions de la Generalitat per a transport públic. Les grans línies de transport metropolità s'han construït seguint una visió centralista des del punt de vista de València; és a dir, s'ha satisfet preferentment els interessos de comunicació de València, tot deixant en un pla secundari i marginal els pobles de l'Horta, amb impactes molt visibles i negatius com ara la destrucció de l'horta, la fragmentació del territori i la contaminació acústica i atmosfèrica. Hi ha una manca de planificació i d'inversió en la millora de la qualitat dels transports públics metropolitans, cosa que també porta a la manca de seguretat i l'abús del cotxe, que provoca congestió urbana i contaminació.

Com a contrapunt, cal destacar el recentment anunci de la Generalitat de construcció de l'anomenat Tramvia de l'Horta Sud, que té previst comunicar transversalment 19 municipis de la comarca. Aquest projecte, tot i que arriba amb anys de retard, és positiu per a l'Horta Sud i esperem que es faça realitat de veritat i que no siga un reclam electoralista. Perquè, no ens enganyem, la realitat actual és ben diferent: les línies de tren de rodalies, metro i autobús metropolitans pràcticament són les mateixes que les de fa vint anys. Per tant, necessiten més inversions –segures i permanents– per tal de caminar cap a un transport públic de qualitat amb criteris de sostenibilitat ambiental. ■

Vint-i-tres entitats de l'Horta Sud premiades per fomentar l'interassociacionisme

Premiats del programa Solidaritat Internacional.

Tres ONG reben els premis de Solidaritat Internacional 2006.

SOLIDARITAT INTERNACIONAL

Per altra banda, la Fundació Horta Sud ha lliurat els premis Solidaritat Internacional 2006 a tres ONG que realitzen programes de cooperació en països subdesenvolupats econòmicament. Les organitzacions guardonades són les següents:

Instituto de la Santísima Trinidad Cúcuta-Norte Santander de Colombia. Projecte guardonat amb 2.000 euros per a l'ampliació de tallers per a la promoció i formació integral de joves, xiquets i xiquetes de Cúcuta.

Misioneras de la Inmaculada Concepción Monrovia de Libèria. Consisteix en la creació d'una escola-taller de labors i educació per a xiques joves marginades. El projecte té una dotació de 2.000 euros.

Colectivo Benjamín Mejías del Departamento de San Salvador-Teotihuacan y la Libertad de El Salvador. Subvencionat també amb 2.000 euros, el projecte col·labora en la construcció d'una unitat educativa experimental de Paracaya dirigida a la població infantil. ■

Guardonats del programa d'activitats interassociatives.

ASSOCIACIONS DE LA COMARCA

Vint-i-tres associacions de l'Horta Sud han sigut premiades per la Fundació Horta Sud i la Caixa Popular dins del Programa Cooperació amb Associacions de la Comarca 2006. Aquest programa té l'objectiu d'incentivar la realització de projectes de desenvolupament cultural, econòmic i social que promoguen la col·laboració entre associacions dins de la mateixa població o en l'àmbit de la comarca. Per a donar suport a aquestes iniciatives la Fundació i Caixa Popular concedeixen diverses ajudes econòmiques.

Els projectes guardonats d'enguany són els següents:

Quart de Nit (2.600 euros). És un projecte d'activitats d'oci saludables dirigides a joves els caps de setmana, per tal de reduir formes d'oci menys saludables com per exemple anar als bars o discoteques. En aquesta iniciativa interassociativa hi participen el Consell de la Joventut de Quart de Po-

blet i nou associacions juvenils locals com l'Amagatall i La Cebollera, entre d'altres.

Jornades de recuperació de la memòria històrica de Manises (1.300 euros). Es tracta d'una iniciativa promoguda per l'Associació de Veïns de Sant Francesc en la que participen altres col·lectius.

Educació en Oci i Temps Lliure (1.000 euros). Projecte promogut per les associacions Dones Tyrius i Dones Teixent d'Alaquàs per a impulsar hàbits culturals en el temps d'oci entre les dones.

Festival de Nadalenques Vila Quart de Poblet (700 euros). Activitat promoguda per l'Associació Cultural Castella-la Manxa de Quart en la que participen també associacions d'Aldaia i València.

Hàbits saludables en les dones (400 euros). Programa d'activitats saludables en temps lliure promogut per l'Associació Espai-Violeta de Mislata i altra entitat de Xirivella.

Francesc Carratalá Vilanova, un home íntegre impulsor de la Fundació Horta Sud

Francesc Carratalá destacà fonamentalment pel seu treball com a secretari del consell d'administració de la Caixa d'Estalvis de Torrent i com a tesorero en la Fundació Horta Sud, dos institucions en les que va imprimir la seua concepció personal sobre una economia ètica i social al servei de la societat.

El més d'agost de 2006 va faltar a l'edat de 60 anys Francesc Carratalá Vilanova, membre actiu de la Fundació Horta Sud, on va exercir de tesorero des de juny de 1994 fins abril de 2001. Torrentí de naixement, Carratalá va tindre una intensa vida professional i cívica a l'Horta Sud, tot contribuint amb el seu treball i bon fer a la vertebració econòmica i social de la comarca.

Francesc Carratalá va ser un autodidacta que es va fer a si mateix. Era un home de caràcter recte, íntegre i honest, i molt exigent amb ell mateix en la seua actuació pública. La seua vida professional va transcórrer en el món de l'economia de l'empresa i la banca de la comarca. Treballà com a cap d'administració en les empreses torrentines Chocolates Cebra i Metalurgia Francisco Rodríguez. Més endavant va fundar amb un soci la companyia Argente Carratalá Correduria de Seguros, en la que va continuar fins l'any de la seua defunció.

Pel que fa a la seua activitat pública, Francesc Carratalá destacà fonamentalment pel seu treball com a secretari del consell d'administració de la Caixa d'Estalvis de Torrent i com a tesorero en la Fundació Horta Sud, dos institucions en les que va imprimir la seua concepció personal sobre una economia ètica i social al servei de la societat.

Durant els anys 1978-1982 Francesc Carratalá va desempeñar el càrrec de secretari del consell d'administració de la Caixa d'Estalvis de Torrent, sota la presidència del seu amic i col·laborador Josep Ferrís March. Després Carratalá continuà en el seu lloc fins la fusió de la Caixa d'Estalvis amb la CAM l'any 1990.

L'arribada de Carratalá a la Caixa d'Estalvis de Torrent va coincidir amb la reforma de les caixes que va fer Fuentes Quintana en 1978, cosa que va propiciar l'accés al consell d'administració de l'entitat torrentina d'un grup de persones democrates vinculades als moviments socials, entre les que figuraven Carratalá i el mateix Ferrís. En aquest període la Caixa de Torrent aconsegueix eixir de la seua mala situació financera tot començant una nova època expansiva caracterit-

zada per l'obertura de noves sucursals fora de Torrent i la realització d'una política econòmica que tingué en compte la vertebració social i cultural de la comarca, donant suport a diverses iniciatives socials.

Anys després, Francesc Carratalá desempeñà també una tasca important en la Fundació Caixa Torrent, posteriorment reconvertida en la Fundació Horta Sud. En aquesta entitat Carratalá va fer valdre els seus coneixements de les finances. Des del seu càrrec com a tesorero durant 1994-2001 va propiciar la inversió en béns immobles, cosa que va augmentar les rendes i el patrimoni de la Fundació, assentant els fonaments d'estabilitat econòmica que té avui la Fundació. Amb posterioritat a 2001 va continuar uns anys més com a vocal de la Fundació prestant tot el seu saber i col·laboració.

Francesc Carratalá era d'eixa classe d'homes íntegres, eficients i constants que va contribuir a l'impuls i enfortiment de dos de les entitats més emblemàtiques de la comarca: la Caixa d'Estalvis de Torrent i la Fundació Horta Sud. La comarca es està avui un espai més cohesionat i vertebrat socialment gràcies al treball de persones com Carratalá Vilanova. ■

Activitats del Museu Comarcal de l'Horta Sud "Josep Ferrís March"

ADRIÀ BESÓ

Director del Museu Comarcal

Durant aquest segon semestre s'han realitzat les següents activitats que, dins els objectius del museu, tracten de recuperar i difondre el patrimoni cultural de la comarca.

JORNADES DE PATRIMONI

El dissabte dia 30 de setembre el Museu va celebrar un any més les Jornades Europees de Patrimoni. Continuant el recorregut iniciat any enrere per les poblacions de la comarca. Enguany l'itinerari en autobús ha visitat Alcàsser, Picassent i Alfafar. En Alcàsser es va visitar l'església parroquial de Sant Martí, del segle XVII amb pintures atribuïdes a Vicente López, i el Mercat Municipal, edifici construït l'any 1927 i un dels més singulars d'aquesta tipologia que encara es conserva a la comarca. Tot seguit, a Picassent es va visitar l'ermita de la Vallivana, construïda al segle XVIII i la torre d'Espioca, edifici d'època islàmica declarat Bé d'Interès Cultural que, amb altres torres de la comarca, formava part del cinturó de torres de guaita que defensaven la capital. Per últim l'itinerari va finalitzar a Alfafar on els participants van visitar el casino del Centre Recreatiu, l'antic casino del Sindicat Arrosser, ara rehabilitat com a Biblioteca Pública i declarat Bé d'Interès Cultural, i la parròquia de la Mare de Déu del Do, amb la imatge gòtica de la Mare de Déu.

Visita a l'ermita de la Vallivana de Picassent

LA DONA A LA HISTÒRIA

Entre els dies 3 i 21 d'octubre el museu va acollir l'exposició "L'empremta de la dona a la història" que tracta de explicar diferents èpoques de la història a través de les dones, l'empremta de les quals ha resultat decisiva.

CONCERTS DE CAMPANES

Els dies 25 de novembre i 2 de desembre el Museu Comarcal de l'Horta Sud "Josep Ferrís March" va dur a terme un cicle de concerts de campanes a Aldaia i Picassent, que es repetirà durant la tardor dels pròxims anys amb nous concerts fins recórrer les torres de campanes dels diferents pobles de l'Horta Sud. Aquesta activitat s'emmarca dins els objectius generals del museu de promoure la conservació i difusió del patrimoni cultural de l'Horta Sud. En aquest cas es tracta de recuperar la memòria d'un patrimoni immaterial ja oblidat a ran de la desaparició dels últims campaners a la dècada dels anys seixanta. La desaparició d'aquest ofici va estar substituïda per l'electrificació dels campanars, amb la qual cosa es van perdre també molts tocs que acompanyaven la vida quotidiana dels nostres pobles, com ara els d'ànimes, àngelus, etc, alguns dels quals van ser parcialment recuperats en aplicar els ordinadors als campanars a partir dels anys noranta del segle XX, però tractant-se sempre de tocs mecànics.

Concert de campanes a Aldaia

Aquests concerts han estat a càrrec dels Campaners de la Catedral de València. Són una associació cultural que toquen les campanes de la Catedral de València durant totes les festivitats de l'any, i formen part del Gremi de Campaners Valencians.

BETLEM TRADICIONAL

El Museu Comarcal de l'Horta Sud "Josep Ferrís March" ha contribuït un any més a la difusió de les tradicions nadalenques amb la mostra del Betlem tradicional, que es va poder visitar des del 29 de novembre al 5 de gener a la sala Benàger. El Betlem d'aquest any ha estat muntat pel Mestre Betlemnista José Albacete, en col·laboració amb l'Associació de Betlemnistes de Torrent. José Albacete va resultar el guanyador del concurs de Betlems de la Comunitat Valenciana convocat per diari *Levante EMV*. Els seus treballs es caracteritzen per una delicadesa en els detalls tal i com si es tractara d'un gran diorama. Destaca la forma de concebre el paisatge i les seues arquitectures amb unes acurades proporcions.

Betlem tradicional

L'Horta Sud per una escola pública de qualitat

CRISTINA VALERO

Jornada celebrada per FAPA a Picanya.

Aldaia, Picanya i Paiporta han acollit enguany jornades i cursets del col·lectiu de l'Horta Sud de la Federació d'Associacions de Mares i Pares de l'escola pública i concertada.

Les Associacions de Mares i Pares d'Alumnes de tota la província de València estan federades en FAPA-València, una federació que agrupa totes les mares i pares de l'escola pública i concertada i que es vertebra de forma comarcal. La comarca de l'Horta Sud és una de les més actives en desenvolupar activitats que milloren l'educació pública i concertada.

Les reivindicacions de cadascú dels centres de primària i secundària, tant pel que fa a la millora de les infraestructures com pel que fa a la falta de professorat o la saturació de les aules i l'existència de barracons, són recollides per cada AMPA que les comunica al president de FAPA de l'Horta Sud i a través d'ell arriben a FAPA-València on es negocia amb Conselleria d'Educació la millora dels problemes localitzats a l'Horta Sud. Aquesta negociació és fructífera perquè la federació de mares i pares treballa amb el poder que li atorga la seua representativitat: més de 800 AMPAs de tota València federades.

L'any 2006 ha sigut l'any de l'adolescència a la comarca. Les AMPAs dels instituts de la comarca han organitzat a través de FAPA diferents xarrades i cursets per a ajudar les mares i pares a comunicar-se millor amb els seus fills adolescents i per a previndre problemes de drogues, trastorns de l'alimentació com ara l'anorèxia i la bulímia i ajudar-los a parlar de sexualitat amb els joves.

L'actualitat també ha encoratjat a les mares i pares de l'Horta Sud a organitzar actes que ajudaren als progenitors a comprendre què està passant a les aules. Així, la violència escolar ha centrat unes jornades a Paiporta on mares i pares han intentat buscar les causes de l'anomenat *bullying*. Aldaia i Picanya també han ofert cursos on les mares i pares han après com transmetre als seus fills adolescents que els joves que presumeixen i pretenen rebaixar als altres al nivell de la claveguera no són una altra cosa que uns "perdedors". Allò que realment és di-

fícil és acostar-se als amics de manera sincera per a oferir-los ajuda. És molt més arriscat compartir els sentiments amb algú que burlar-se'n. D'aquesta manera, mares i pares han trobat pistes per ajudar els joves a superar una de les primeres proves amargues que ens ofereix la vida: conèixer gent que necessita causar dolor als altres per a no sentir-se fracassada. El consell és confiar en un mateix i en els que estimen de veritat per superar aquesta prova. ■

L'Horta Sud supera els 431.000 habitants

FRANCESC MARTÍNEZ

Les dones representen el 51,1% de la població de la comarca.

En el període 1900-2006 la comarca ha multiplicat per 7,6 la seua població.

Actualment la Comunitat Valenciana té 542 municipis. Dins del conjunt valencià l'Horta Sud és una de les comarques més poblades. En 2006 els vint pobles de la comarca tenien en conjunt una població de dret de 431.365 habitants, segons l'Institut Nacional d'Estadística. Per davant de l'Horta Sud se situa solament la ciutat de València amb 805.304 habitants. I per darrere la resta de ciutats més poblades com ara Alacant (322.431 habitants), Elx (219.032 habitants) i Castelló de la Plana (172.110 habitants).

A més a més, cal remarcar que la suma dels 44 municipis que conformen l'Horta Nord i l'Horta Sud supera els 680.000 habitants, configurant junt a València la major concentració demogràfica de la Comunitat Valenciana.

Cal assenyalar que aquesta gran concentració poblacional a l'Horta Sud és el resultat d'un creixement accelerat produït amb més força a partir de la dècada de 1950, amb l'eclosió de la industrialització a la comarca. Un fe-

nomen reforçat sobretot per la gran onada migratòria provinent fonamentalment d'Andalusia, Castella-la Manxa, Extremadura i Aragó. La proximitat a València i la creació de nombroses zones industrials (126 en tot l'Horta) va afavorir l'arribada de milers d'immigrants d'altres llocs d'Espanya i del País Valencià. Un creixement que va associat a la configuració de l'àrea metropolitana de València, la qual en conjunt representa la quarta regió industrial d'Espanya.

Cal recordar també que, en els últims anys, la comarca ha experimentat un creixement de la població immigrant estrangera. De fet, la comarca ha passat de tindre 4.764 inmigrants censats en 2001 a 27.116 en 2005, xifra que representava el 6,34% de la població total de la comarca.

Però dins del poble valencià l'Horta Sud ha tingut el creixement demogràfic més espectacular. En poc més d'un segle (el període 1900-2006) la població de la comarca s'ha multiplicat en termes absoluts per 7'6, superant

amb molta diferència el creixement de la ciutat de València (3'7) i el de la Comunitat Valenciana (3). Cal assenyalar que en alguns municipis el creixement poblacional ha sigut desmesurat, com per exemple Benetússer que ha multiplicat per 35,2 la seua població respecte a l'any 1900, o Mislata un 30,7 i Xirivella un 21.

Pel que fa a la piràmide de població, l'Horta Sud presenta un model de país occidental desenvolupat econòmicament, és a dir un territori amb una gran infraestructura d'indústria i serveis i amb una població jove i d'edat mitjana predominant amb tendència a l'envelliment. Amb dades de 2004, les dones representen el 51,1% de la població de la comarca i els homes el 49,9%. I per edats la distribució en 2004 era la següent: la població en edats mitjanes (de 30 a 54 anys) representa el 40% del total de la comarca, els joves (de 17 a 29 anys) el 32%, els menors de 16 anys el 15%, i els majors de 64 anys el 13%. ■

EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ DE L'HORTA SUD (anys 1900-2006)

	1900	1930	1960	1970	1991	2006	Creixement 1900-2006
Alaquàs	2.370	3.276	8.116	19.639	24.107	30.104	12,7
Albal	2.293	3.100	4.784	7.203	9.109	14.505	6,3
Alcàsser	3.200	4.055	4.679	5.449	7.191	8.505	2,6
Aldaia	2.906	3.974	9.578	16.157	22.350	27.704	9,5
Alfafar	2.552	3.531	4.394	13.093	19.996	20.322	7,9
Benetússer	396	2.517	5.907	10.062	13.831	13.949	35,2
Beniparrell	503	748	1.016	1.044	1.366	1.810	3,5
Catarroja	7.043	8.056	11.680	15.703	20.157	24.916	3,5
Llocnou de la Corona	256	226	204	144	123	102	- 2,5
Manises	3.577	6.667	13.097	19.945	24.453	29.717	8,3
Massanassa	3.228	4.272	5.053	8.010	7.632	8.127	2,5
Mislata	1.411	4.962	10.931	20.920	38.740	43.363	30,7
Paiporta	2.296	3.074	4.054	11.224	15.627	21.846	9,5
Picanya	1.293	2.288	4.620	5.389	7.789	10.278	7,9
Picassent	4.052	5.322	8.433	11.143	14.604	17.848	4,4
Quart de Poblet	1.814	3.152	10.571	20.529	27.404	25.430	14
Sedaví	1.827	2.550	3.544	5.450	8.069	9.344	5,1
Silla	4.421	6.732	7.768	10.090	16.525	18.756	4,2
Torrent	8.561	10.443	24.042	39.724	56.191	74.616	8,7
Xirivella	1.429	2.413	9.250	20.063	26.103	30.123	21
Total Horta Sud	56.029	82.358	151.722	258.081	361.427	431.365	7,6
València	213.550	320.195	505.066	653.890	777.427	805.304	3,7
País Valencià	1.587.533	1.896.738	2.480.879	3.073.255	2.141.114	4.806.908	3

Font: Institut Nacional d'Estadística (INE) i padrons municipals. Dades 1 de gener de cada any.

MUNICIPIS ORDENATS SEGONS EL TAMANY DEMOGRÀFIC (ANY 2006)

Nucli de població	Habitants
València	805.304
L'Horta Sud	431.365
Alacant	322.431
Elx	219.032
Castelló de la Plana	172.110

POSICIÓ QUE OCUPEN ELS POBLES DE L'HORTA SUD EN EL RANKING DELS 542 MUNICIPIS VALENCIANS

Torrent	8
Mislata	16
Xirivella	25
Alaquàs	26
Manises	27
Aldaia	32
Quart de Poblet	40

El barranc de Torrent: un espai viu en conflicte amb l'home

BORJA CATALÀ

En 2007 es compleixen 50 anys de la fatídica riuada de 1957 que assolà València i l'Horta. En aquesta inundació es desbordaren el Túria i els barrancs de la comarca, provocant pèrdues humanes i danys materials. La construcció del nou llit del Túria, l'anomenat 'Plan Sur', ha resolt el problema de les riuades per a la capital, però l'Horta Sud encara viu sota l'espasa de Damocles de les avingudes dels barrancs de la conca de Poyo.

Projecte d'adequació ambiental de la conca del Poyo o barranc de Torrent.

El barranc de Torrent -també anomenat de Xiva- és uns dels elements físics més importants de la nostra comarca. Forma part de l'anomenada conca hidrogràfica de Poyo. El seu llit travessa una bona part dels nostres termes municipals i tradicionalment ha estat un element fonamental en la vida de molts dels veïns de l'Horta Sud. Però, degradat per la contaminació, el desordenat creixement urbanístic i la concentració d'infraestructures viàries, costa recordar que no fa tant era un espai verd ple de vida. Hui només guardem amb ell una relació de conflicte a causa de les inundacions, oblidant que en som culpables i que, en cas de recuperar-lo, el barranc de Torrent podria esdevenir un autèntic pulmó verd per a l'Horta Sud.

En els anys 60, els ciutadans de l'Horta Sud gaudien del temps d'oci al barranc de Torrent, on encara podien banyar-se a l'estiu als racons on hi havia aigua tot l'any, o simplement jugar. Molts dels nostres majors encara recorden com s'aprofitaven els seus recursos naturals com ara la pesca, les diverses plantes -amb la bova es

construïa el seient de les cadires- o la terra que se n'extreia per a la construcció. De fet, els clots que deixaven les extraccions eren aprofitats com a bassetes per a prendre el bany. Hui, però, el barranc només mereix la nostra atenció quan es produeixen les inundacions de la tardor, sobretot als municipis més afectats per les crescudes: Alaquàs, Aldaia, Catarroja i Masanassa. El que s'oblida habitualment és que són les nostres actuacions sobre el territori les que han transformat el barranc en un perill.

LES INUNDACIONS D'UNA CONCA MOLT GRAN

Quan parlem del barranc de Torrent -o de Catarroja, o de Xiva, o dels Cavalls- ens referim a un sistema hídric format per un conjunt de rambles que organitzen el drenatge entre les conques dels rius Túria i Xúquer, l'anomenada conca de Poyo. El fet que es desborde amb tanta facilitat és perquè té una conca prou gran. La conca del barranc de Torrent arriba a la serra de Los Bosques, al nord de Xiva, i rep les escorrenties de la serra Perennis. Per això totes les precipitacions

Barranc de la Saleta al seu pas per Aldaia.

Barranc de Torrent dins de Picanya.

que cauen al Pla de Quart (Alaquàs, Aldaia, Quart de Poblet...) i a la zona de Xest i Xiva, acaben al barranc. “És una àrea relativament extensa i per això, en una zona en què durant els mesos d'octubre i novembre es poden produir precipitacions importants, la conca pot manifestar el que denominem respostes d'inundacions llamp, ço és, molt ràpides”, explica el geògraf Carles Sanchis Ibor, del Centre Valencià d'Estudis del Reg (CVER). “En una zona en què les precipitacions anuals són fluïxes, en un dia poden caure fàcilment més de 100 litres per metre quadrat o 200”, afegeix Sanchis Ibor. I per això el barranc es desborda amb tanta força.

Aquest comportament de la natura és absolutament normal. És el comportament natural de la zona mediterrània. Carles Sanchis Ibor recorda que “la catàstrofe és una percepció totalment humana. En realitat no hi ha cap catàstrofe, és el comportament normal dels barrancs”. La conca és gran i les precipitacions a la Mediterrània tenen unes puntes molt clares. És habitual que un riu no tinga pràcticament precipitació i que, de sobte, en un dia tinga una punta molt elevada. És una característica definidòria del clima mediterrani, el nostre clima.

De tota manera, no tota la conca del Poyo –un altre dels noms amb què és conegut– és igualment conflictiva per a l'ésser humà. En realitat, el barranc de Torrent només és problemàtic de Paiporta en avall. Dalt de Paiporta el caixer té una secció que fa impossible un desbordament perquè té per a molt de cabal. Però de Paiporta en avall el caixer va fent-se més estret i és molt fàcil que es desborde, sobretot en el tram que hi ha entre Catarroja i Massanassa. Els desbordaments tradicionals es produeixen en eixir de Paiporta. “Això és un comportament fonamental en totes les rambles mediterrànies” –afirma Sanchis Ibor. I matisa: “Quan el barranc arriba al tram final, l'encaix que ha portat a les muntanyes es perd, el pendent també es perd perquè ja està arribant a una zona plana i aqueix és el lloc on es disseminen les crescudes de manera natural”.

El problema és que aqueixos espais són precisament els més atractius per a la població, perquè tenen una major riquesa agrària i són on normalment hi ha assentaments de població. Per això hi ha un conflicte entre la natura i l'ocupació humana.

Un altre punt conflictiu del sistema del Poyo és el barranc de la Saleta, entre

Quan parlem del barranc de Torrent –o de Catarroja, o de Xiva, o dels Cavalls– ens referim a un sistema hídric format per un conjunt de rambles que organitzen el drenatge entre les conques dels rius Túria i Xúquer, l'anomenada conca de Poyo

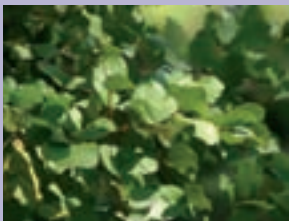

Mapa de la conca hidrogràfica del barranc del Poyo.

Barranc de Torrent al seu pas per Paiporta.

'Alaquàs i Aldaia. Tots dos pobles han crescut al llarg del segle XX cap al seu barranc. Per exemple, l'estació de tren que ambdues localitats comparteixen està dins del barranc. “Els dos pobles haurien d'haver crescut cap a fora i deixar un buit enmig amb una secció ben ampla perquè poguera passar el barranc”, troba Sanchis Ibor, “però l'errada ja està comesa”.

LA FAUNA I FLORA DEL BARRANC

Malgrat la degradació experimentada en els darrers anys en el barranc de Torrent, el seu llit encara està poblat per una gran quantitat d'espècies animals, entre d'altres el dragó comú, rata penada comuna, rabosa, geneta, bauet, rossinyol, basqueta capnegra, cabussonet, cabrellot, garçeta blanca, aró roig i el xitxarro. Aquesta és només una mostra de la riquesa de fauna que presenta el barranc de Torrent. Totes les espècies de la llista estan classificades d'interès especial pel Catàleg Nacional d'Espècies Amenaçades.

Així mateix, la contaminació i la invasió d'altres espècies han afectat molt la coberta vegetal del barranc, però encara s'hi pot trobar una rica varietat de flora i vegetació. Heus-ne ací una xicoteta mostra. A l'entorn de Torrent l'alzina, el baladre, l'esbarzer, la murta i el fenoll; Entre Picanya i Catarroja, l'alber piramidal, el pi blanc i la figuera; i en la marjal de l'Albufera, el card, l'olivarda i la calèndula.

Riuada de l'any 2000 a Aldaia.

Zona canalitzada del barranc de Torrent al terme de Catarroja.

LES INUNDACIONS DEL 2000

La tardor de l'any 2000 es produí una bona mostra del que el barranc és capaç de fer. El 22 d'octubre, la rambla del Poyo es desbordà. L'A-3 quedà tallada durant tres dies i s'inundaren els accessos als polígons industrials de Quart de Poblet i l'Oliveral –a Riba-roja de Túria, al Camp de Túria–, entre d'altres destrosses. El barranc de la Saleta també se n'isqué i a Aldaia inundà el poliesportiu, l'institut, els carrers pròxims a la via del tren, els carrers centrals i la zona industrial. El 60% del nucli urbà queda negat, i el poble quedà completament aïllat. La xifra baixà fins al 40% a Alaquàs. Aigües avall de Paiporta, on el llit es fa més i més estret i on l'ésser humà ha modificat els marges naturals, el barranc també es desbordà. El 20% del nucli de Catarroja restà negat. Es tallà la pista de Silla, diversos túnels i ponts quedaren també tallats i el nivell de l'aigua de l'Albufera pujà entre 50 i 80 centímetres, cosa que obligà a obrir els tancats arrossers per provocar una inundació controlada.

Malgrat haver provocat mols danys materials, aquestes inundacions no tenen res d'extraordinari. "Fou una barrancada de les que cada 25 anys hi ha al barranc", assegura Sanchis Ibor. L'autèntic problema fou que els municipis i les infraestructures havien crescut amb escassa o nul·la planificació en zones amb risc d'inundació.

LA MANCA DE PLANIFICACIÓ TERRITORIAL

La poca previsió i planificació del territori, tant pel que fa a urbanitzacions com pel que fa a infraestructures, ha estat una crítica que s'ha fet de manera recurrent quan hi ha hagut una barrancada. De fet, hi ha escrits del segle XIX en què ja es denunciaven aqueixes qüestions. Però no només es construeix; moltes vegades els agricultors guanyen terrenys als barrancs. Per això hi ha la dita popular que diu: "després vindrà el riu reclamant les escriptures".

A més a més, molts dels ponts del tram baix del barranc no tenen la dimensió adequada, com és el cas del pont del Camí Reial entre Massanassa i Catarroja. El pont és del segle XVIII i té una secció molt reduïda per a la capacitat del barranc. "Aqueix és molt disculpable perquè és del segle XIX; però el més problemàtic en aquest moment és el de la línia de tren València-Madrid, que és el més estret que té el barranc i té uns 40 anys", denuncia Sanchis Ibor.

Encara que, legalment, els terrenys del barranc eren sòl públic, fins als anys 80 no comença a regular-se'n la planificació. "A partir de la nova llei d'aigües començà a haver-hi una mica més de consciència al voltant del que són els espais públics, tenint en compte les riuades de l'època, i a partir del moment que comença a haver-hi

Obres d'ampliació del cunetó del Distribuïdor Sud a Aldaia.

un funcionament administratiu o d'urbanisme més important", recorda Sanchis Ibor. A banda, el fenomen no havia estat tan intens fins a després dels anys 60. Cal tindre en compte que abans d'aqueixa data no hi havia un desenvolupament urbanístic que fóra problemàtic. El Pla de Quart estava constituït pràcticament per garroferes. És a partir dels 70 quan s'intensifica aqueix urbanisme i el conflicte es fa més evident. Tant per urbanització com per infraestructures.

A partir de l'any 1982, la desfeta del pantà de Tous significà una mena de presa de consciència en les obres públiques que no havia estat tan severa abans. Per exemple, moltes de les infraestructures que hi havia a la Ribera van ser denunciades a partir d'aquell moment. I a partir d'aleshores es féu un control més seriós sobre les infraestructures. És una fita simbòlica patent en els mitjans de comunicació i de pressió social, una pressió social que no existia abans.

"Ara aqueix problema està resolt; hi ha el Patricova (Pla d'Acció Territorial de Caràcter Sectorial sobre Prevenció del Risc d'Inundacions a la Comunitat Valenciana) i hi ha una legislació estricta", argumenta el geògraf. Segons aquesta legislació, als municipis que tenen un determinat risc d'inundació perquè tenen dins del seu terme municipal un barranc, hi ha una àrea en què no es poden fer edificacions o algunes àrees on es poden fer edificacions amb uns condicionants (d'alçada i de seguretat). *"Que la llei existisca no vol dir que s'acomplisca"*, lamenta Carles Sanchis Ibor, encara que assegura que en la major part

ACTUACIONS MUNICIPALS

La solució a les inundacions de la conca del barranc de Torrent exigeix una actuació integral. Però diversos municipis, davant el retard de l'Administració central, han engegat o han planificat diverses actuacions que tracten de minimitzar els efectes de les riuades. Sovint, les obres són pegats que de vegades no fan altra cosa sinó traslladar el problema d'una vora del barranc a l'altra o d'un caixer a un altre. Ací s'ofereix una mostra d'algunes de les actuacions a escala local realitzades o previstes a l'Horta Sud. Entre les obres més conegudes figuren les realitzades a Aldaia a partir de l'any 2000: ampliació del barranc de la Saleta al carrer de València, grans col·lectors d'aigües pluvials i ampliació del cunetó del Distribuïdor Sud. Altra obra significativa ha estat la restitució del barranc de la Baixada de Romeu a Catarroja. Més recentment, l'ajuntament de Manises i la Generalitat han planificat la canalització del barranc del Salt de l'Aigua per aquest municipi, projecte que està en exposició pública i que tindrà un cost econòmic de 25.120.694 euros.

dels casos s'està acomplint; quan hi ha un desenvolupament urbanístic, si afecta una zona inundable o un caixer, s'ha de fer un informe i aquest passa per la CHX, que és la que dóna el vistiplau al projecte. *"És un procediment que funciona. Hi ha projectes que exigeixen petites correccions i d'altres que n'exigeixen de grans. Moltes vegades s'ha de fer una adequació en paral·lel a l'obra. La Confederació ara és molt estricta: si l'estudi no reuneix les condicions, no l'aproven"*, sentència el geògraf.

ELS PROJECTES PER A COMBATRE LES RIUADES

La continuïtat i gravetat dels desbordaments del barranc de Torrent i les queixes de municipis i particulars afectats feren que la CHX decidira actuar sobre la seua conca. Aquest organisme aprovà l'any 1995 el Projecte de restitució i adaptació dels llits naturals dels barrancs del Poyo, Torrent, Xiva i Pozalet. El pla comptava amb un pressupost estimat de 15.273 milions de pessetes (91.638.000 euros) i estava dividit en quatre fases.

L'actuació que aprovà la CHX consistia a canalitzar artificialment 42 quilòmetres de barrancs de la conca per augmentar-ne el cabal i evitar les inundacions. També preveia altres actuacions, com desviar el barranc de la Saleta

amb un canal per fora dels nuclis d'A-laquàs i Aldaia cap al barranc de Torrent, per exemple.

Aquesta proposta provocà el rebuig dels col·lectius ecologistes, de diverses associacions comarcals i fins i tot d'alguns experts, que criticaren la duresa del projecte. *"Era una obra innecessàriament dura: portava molt de formigó i molta obra dura dins del parc natural de l'Albufera"*, explica Carles Sanchis Ibor. El geògraf titla d'*"innecessària"*, una part important de les actuacions del pla, ja que el procediment natural és que el barranc pugua desbordar dins del parc natural i laminar així la crescuda, alleujant fins i tot els danys que puguen produir-se a la part alta de la conca. *"Per raons hidràuliques, per raons de paisatge i per raons ecològiques era una obra que era innecessàriament dura. Es feia servir massa formigó i es construïen uns talussos massa durs que no comportaven la regeneració del llit ni representaven la restauració del barranc com a espai natural"*, conclou Sanchis Ibor. En molts trams hi havia ampliació de caixer i recobriment de ciment. En altres, el que es preveia era un lleuger recobriment.

El projecte de la CHX tenia un problema afegit: era un risc molt gran per a l'Albufera de València, perquè amb ella el barranc esdevenia *"una autopista als*

UNA PLATAFORMA COMARCAL COMPROMESA AMB EL BARRANC

El lamentable estat del barranc va provocar que una sèrie de ciutadans i associacions de la comarca s'aplegaren per constituir una plataforma ciutadana: *Un barranc verd, net i viu... Sense formigó*. Aquesta plataforma ha protagonitzat diverses accions de difusió i sensibilització social per a donar a conèixer l'estat i el valor del barranc. Les organitzacions que en formen part són: Ateneu Cultural Casino de Torrent, Col·lectiu Ecologista Rosella, Associació per a la Conservació de la Serra Perenxisa, Coordinadora Ecologista Veïnal d'Aldaia, Associació Cultural El Mussol, Associació Cultural El Caixó, Associació Cultural Atzavara, Associació Cultural Veles i Vents i Acció Ecologista-Agró.

sediments de la conca perquè arribaren de manera directa al mateix estany”, segons les paraules de Sanchis Ibor. En situacions de normalitat, quan ve una riuada els sediments que transporta l'aigua s'escampen per la marjal arrosiera i no es produeix cap destrossa més enllà de problemes a algun camp i trencaments d'algunes séquies, de fàcil reparació. Però si s'aboca tot aqueix carregament de sediments al mateix temps a l'estany, en tres o quatre avingudes d'aigua es podria terraplenar l'Albufera. La canalització creava un conducte que alterava les condicions naturals del barranc. D'aquest projecte només se n'executà una fase, la primera, que era la que afectava Catarroja i Massanassa, principalment. Eren set quilòmetres de recobriment de ciment i ampliació de caixer i que han costat 21.732.597,69 euros, segons la CHX. Segons Carles Sanchis Ibor, “entre Catarroja i l'Albufera sí que s'ha executat d'una manera que era imprescindible.”

Projecte d'actuacions en el curs mitjà del barranc del Pozolet.

El rebuig social i el canvi de govern a Madrid portaren un projecte nou substancialment diferent, el qual va ser presentat en juliol de 2004 i que ara és en exposició pública. Entre els seus punts principals, el nou pla de la CHX proposava la construcció d'una pressa a Xest que regularia els cabdals de la conca alta del Poyo i el Pozolet; barranc del Pozolet i el del Poyo per laminació; s'adaptaria el barranc del Pozolet en el punt on es creua amb el *bypass*; es desviaria el barranc de la Saleta per fora dels nuclis d'Aldaia i Alaquàs fins al nou llit del riu Túria mitjançant un corredor verd; i la quarta actuació prevista és la delimitació de la confluència dels barrancs del Poyo i Gallego per a deixar-la com a àrea de laminació natural, que reduiria els cabals en avall d'aqueix lloc. Sanchis Ibor creu que el nou projecte de la CHX és, a hores d'ara, l'única solució possible, amb corredors verds i àrees de laminació. I afegeix: “A mi m'agradaria que estiguérem en el 1960. Ara es farien les coses d'una altra manera, perquè el problema és com s'ha desenvolupat el Pla de Quart i la manera en què s'ha desenvolupat tot aquest creixement en els darrers anys. Si açò s'haguera fet d'una altra manera, s'hauria estudiat prèviament, s'hau-

rien alliberat les zones de laminació habitual, podríem tindre un barranc fantàstic, en un estat ecològic magnífic i les solucions als problemes d'inundabilitat no serien tan conflictives ni requeririen obres tan dures. Ara bé, en la situació en què està el Pla de Quart, a Alaquàs i a Aldaia no hi ha cap altra solució possible”. A més, la proposta de juliol del 2004 aporta la reforestació i l'estabilització de sòls i preveu el respecte als espais protegits, a les vies pecuàries i als jaciments, a més de preveure mesures preventives contra la contaminació durant les obres.

EL FUTUR D'UN ESPAI VIU

En el llibre *Un barranc viu. Medi natural i usos tradicionals del barranc de Torrent*, coordinat per Carme Pastor i pel mateix Ibor i editat per l'Ajuntament de Torrent, Carles Sanchis en parla així: “La situació d'aquest barranc no és gens extraordinària, ni pels seus valors naturals o culturals ni pel seu lamentable estat de conservació. Si examinem els altres barrancs, rambles i rius secs del litoral valencià, trobem un escenari molt similar”. El barranc ha estat al llarg de la història una font molt important de recursos per als veïns de la conca, però el

Projecte d'actuacions en el curs baix de la rambla de Poyo a Picanya.

El barranc de Torrent té moltes possibilitats de convertir-se en un pulmó verd que vertebrarà una gran part de l'Horta Sud.

creixement econòmic experimentat pel País Valencià dels anys 60 ençà l'ha portat a un elevat grau de degradació i ha reduït el seu paper al d'un problema recurrent per als pobles de la comarca. Amb tot, malgrat les transformacions territorials de la segona meitat del segle XX, el barranc de Torrent té moltes possibilitats de convertir-se en un pulmó verd que vertebrarà una gran part de l'Horta Sud. Segons Sanchis Ibor hi ha dues possibilitats: *"Tindre'l fet una claveguera i una vergonya, o aprofitar per a disposar d'un element natural que pugui connectar una zona de gran valor ecològic, com és l'Albufera, amb unes zones més o menys arrasades com pugui ser la Perenxisa"*. A més, els barrancs de la conca alta estan en molt bon estat (Xest, Xiva, la Perenxisa, el Gallego), i n'hi ha alguns que tenen unes zones molt ben conservades, amb vegetació i amb aigua quasi permanent, encara que hi ha aspiracions urbanístiques per a la zona.

Sanchis Ibor insisteix: *"No té un valor excepcional, però en comptes de ser un element de degradació podria ser un element que articule una sèrie d'espais verds de la comarca i un espai singular i de valor per a tots els pobles, com ho era en el passat"*. I en els trams baixos

del Segura i del Xúquer s'han plantejat algunes intervencions que preveuen la seguretat de les poblacions i la recuperació de la fauna i de la flora. Al barranc de Torrent cal un colp de timó per capgirar la situació de degradació que el condemne *"al revestiment d'escullera i formigó"* segons les paraules del geògraf. Un canvi en la percepció social del creixement econòmic i del desenvolupament de les infraestructu-

res ajudaria a recuperar el que no fa tant fou un barranc net solcat per un rierol d'aigua clara. L'oposició dels veïns del barranc a l'artificialització ha estat un primer pas. Ara caldrà que les institucions públiques compreguen que cal fer compatible la protecció dels nostres pobles amb el respecte i la recuperació del medi ambient. I que ho apliquen. Sembla que el nou projecte va en aquesta direcció. ■

L'ÚS TRADICIONAL DEL BARRANC DE TORRENT

La gent gran de l'Horta Sud recorda encara el profit que fa 40 es treia del barranc de Torrent. Un aprofitament que s'ha oblidat arran de l'abandó de l'economia d'autoabastiment i agropecuària dels anys 60 ençà. Els més vells poden contar com al barranc es collien espàrrecs, endivietes o figues de pala. També se n'extreia ricí per a fer oli purgant i l'àloe per a guarir cremadures. La bova era emprada per a fer cadires, i amb la pitera elaboraven cordells i sacs. Les canyes de la marjal serviren molt de temps per a construir els sostres de les cases. A la marjal també es recollien ous d'ànec i es portava el ramat a pasturar, com a molts trams del barranc. La pesca i la cacera d'algunes aus encara es practica. El seu caràcter lineal afavorí que el barranc s'utilitzara com a via de comunicació entre pobles. Per altra banda, l'oci no desaprovà l'espai del barranc: tant per a celebrar les festes patronals com per a jugar partits de futbol, així com per a prendre el bany. A més, tasques domèstiques com llavar la roba o escurar els plats es podien realitzar en alguns punts del barranc, d'on també s'extreia grava i arena com a material de construcció. L'ús més habitual que a hores d'ara es fa del barranc, el d'abocador de deixalles, també es feia fa 50 anys, encara que els residus de l'era preindustrial solien ser biodegradables.

“Les migracions continuaran. És més intel·ligent regular-les que criminalitzar-les”

CRISTINA VALERO

Empar López és una de les tres advocades del Centre d'Immigrants de la Mancomunitat de l'Horta Sud, i porta sis anys atenent persones nouvingudes a la comarca. Amb aquesta experta en dret d'estrangeria hem parlat del fenomen de la immigració a la comarca de l'Horta Sud, de la importància de la sensibilització tant amb els foranis com amb la població autòctona i del seu treball en un projecte ambiciós de transformació de la realitat social.

Per raons econòmiques, religioses o polítiques, hui hi ha un grup humà que va errant pel món travessant fronteres i territoris no sempre hospitalaris. Anomenem-los desplaçats, exiliats, emigrants o immigrants legals o il·legals... Són, per damunt de tot, éssers humans.

En aquest miratge del benestar que ha creat occident i que està suposant la desarticulació cultural, familiar, econòmica i, fins i tot, política de molts països hi ha algunes entitats que es preocupen per crear xarxes de suport per a aquestes persones que han hagut de deixar el seu lloc d'origen. A la comarca de l'Horta Sud es troba un centre pioner a l'Estat espanyol en l'atenció als immigrants.

Molt abans que els carrers dels nostres pobles i ciutats s'ompliren de persones de totes les races, la Mancomunitat de l'Horta Sud va crear un centre per a immigrants que des de fa sis anys serveix de pont entre la vida i la cultura local i comarcal i la cultura forana, on els conceptes clau són el mestissatge i la interculturalitat.

L'advocada d'aquest centre que atén la població nouvinguda és Empar López, encara que la seua activitat principal és informar sobre autoritzacions de treball, de residència i de nacionalitat i tramitar papers per a la regularització d'aquests ciutadans. Empar destaca la tasca de sensibilització que es desenvolupa tant amb la població autòctona com amb la immigrant, ja que les dues poblacions estan vivint canvis que cal afrontar de manera enriquidora.

“La immigració ha de plantejar-se com un repte, no com un problema. Hem de mirar el fenomen de la immigració amb una mirada positiva i oberta”. Així de clara manifesta Empar López la seua visió dels fluxos migratoris que moltes vegades des dels mitjans de comunicació massius es distorsionen mostrant-los com una amenaça. *“Molta gent no té la capacitat d'entendre les causes del que està passant i és fàcil satisfer-los amb una sola explicació: la culpa és de la immigració. D'aquesta manera, els immigrants són transformats en bocs expiatoris quan realment són víctimes del sistema”.*

La nova realitat migratòria necessita noves propostes. Per a aquesta advocada, *“sembla paradoxal que, en un món en què els fluxos financers i comercials s'incrementen dia a dia, continuen havent-hi fortes restriccions a la llibertat de circulació de les persones”.* Les normes i la realitat social han d'estar estretament unides, cosa que no es dona moltes vegades en la regulació de l'estrangeria. En el període 2000-2004, a l'Estat espanyol es va donar prioritat als aspectes d'ordre públic i de control de la immigració i les polítiques d'integració social adoptaren un caràcter subsidiari. Des del 2004 fins ara, les polítiques estatals estan posant l'èmfasi en la qüestió laboral.

“La immigració ha de plantejar-se com un repte, no com un problema. Hem de mirar el fenomen de la immigració amb una mirada positiva i oberta”.

Gràcies als immigrants la renda dels espanyols ha augmentat 623 euros en cinc anys. Els immigrants aporten el 7,4% del total de les cotitzacions socials i només perceben el 0,5% de les despeses en pensions. A més, dels 2,63 milions de llocs de treball creats entre 2001 i 2005, 1,32 milions foren ocupats per immigrants.

Els programes d'integració del Centre d'Immigració de la Mancomunitat de l'Horta Sud estan finançats pel Govern central i per la Mancomunitat de l'Horta Sud. La seua finalitat és trencar estereotips i interrelacionar la població d'acollida amb la nouvinguda. Per a aconseguir aquests objectius s'organitzen xarrades i videofòrums a les escoles i als instituts de la comarca. Les tècniques del Centre, nascudes a altres països, expliquen als joves les realitats de les nacions d'on provenen la major part d'immigrants. També les mares i els pares d'alumnes dels col·legis i instituts aprenen a mirar amb ulls d'acolliment els nous veïns. Per a promoure l'ocupació s'imparteixen tallers per a persones immigrants sobre els seus drets i deures i es formen els professionals dels ajuntaments i de les agències de treball sobre immigració. Però també els nouvinguts expressen les seues sensacions i comparteixen les peculiaritats de les seues arrels amb la gent de casa. I és que, com diu Empar López, “moltes vegades parlem de po-

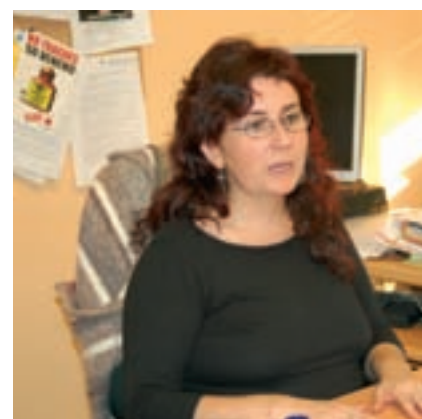
blació immigrant sense tindre-la en compte; ací, ells també en són protagonistes”.

Protagonistes d'una societat en ple canvi i desenvolupament, protagonistes d'uns moviments migratoris que “continuaran donant-se i que cal regularitzar, no criminalitzar”, protagonistes del creixement econòmic que està experimentant l'economia comarcal i estatal des que ells estan al nostre costat. Sense anar més lluny, gràcies als immigrants la renda dels espanyols ha augmentat 623 euros en cinc anys. Els immigrants aporten el 7,4% del total de les cotitzacions socials i només perceben el 0,5% de les despeses en pensions. A més, dels 2,63 milions de llocs de treball creats entre 2001 i 2005, 1,32 milions foren ocupats per immigrants. No hi ha hagut per això més espanyols en l'atur. Al contrari, la taxa de desocupació estructural entre 1996 i 2005 s'ha reduït 2 punts segons un informe elaborat per l'Oficina Econòmica del Govern.

Una de les claus d'aquest fenomen és la incorporació massiva de dones im-

migrants al mercat de treball espanyol. Per exemple, la major disponibilitat de servei domèstic permet també a més famílies espanyoles incorporar tots els seus membres adults al mercat laboral.

Des del Centre d'Immigració de la Mancomunitat de l'Horta Sud, en definitiva, s'intenta canviar la realitat local, la més propera, la del poble, de manera que tots, tant si estem ací des de sempre com si hi estem 20 anys o 3 anys, tots, tinguem el sentiment d'estar a casa ■

La serra Perenxisa, un espai natural de l'Horta Sud

ALFREDO BENLLOCH BARRACHINA

Barranc de Gallec.

L'Horta Sud es caracteritza per ser bastant plana i amb una orografia molt discreta. Només als termes de Picassent i de Torrent és on trobem muntanyes de poca elevació que són espais encara poblats per una vegetació natural i on hi ha zones apartades de l'activitat humana, on la fauna gaudeix d'una certa tranquil·litat i disposa d'hàbitats bastant ben conservats.

Entre la planura litoral de la comarca de l'Horta Sud i les muntanyes de la comarca de la Foia de Bunyol-Xiva, trobem una d'eixes zones, una cadena menuda de muntanyes, de baixa elevació que, procedent dels contraforts del sistema Ibèric, s'aboca a la mar i a les nostres comarques més orientals situades al voltant de la ciutat de València. És la serra Perenxisa.

El seu cim és el pic Perenxisa, de 327 metres d'altitud, punt marcat amb un vèrtex geodèsic de segon ordre. Des d'eixe punt hom pot veure una bona part de les comarques de l'Horta Sud,

l'Horta Nord, la Ribera Alta, la Ribera Baixa, el Camp de Morvedre, i cap a l'oest la Foia de Bunyol-Xiva. Es tracta d'un mirador privilegiat.

La serra Perenxisa té una forma allargada, en direcció nord-oest/sud-est, amb una longitud aproximada de 10 quilòmetres i una superfície d'uns 11 quilòmetres quadrats. Se situa entre les coordenades 0° 32' 50" i 0° 37' 10" de longitud oest i 39° 25' 04" i 39° 27' 10" de latitud nord. Des del punt de vista geogràfic administratiu, la serra és un espai compartit per tres municipis: Torrent, Godella i Xiva.

CARACTERÍSTIQUES FÍSQUES

Geològicament, la serra Perenxisa és un aflorament del cretàc superior, de l'època del mesozoic. Després de les intrusions marines i la retirada posterior de les aigües, els dipòsits de materials han anat conformant al llarg del temps geològic l'espessor de la serra. En l'actualitat, els afloraments de materials del cretàc queden a les zones més elevades, mentre que els materials del terciari es troben a les zones altes més al nord-oest. El sòl més recent, el procedent del període quaternari, el trobem a la zona baixa i a la rodalia.

La xarxa hidrològica a Perenxisa és curta, d'acord amb les seues dimensions i la seua altitud. Els barrancs, amb els llits habitualment secs, només porten aigua de manera intermitent en períodes de pluja i amb un cabal condicionat a la intensitat de les precipitacions. Els barrancs que aboquen les aigües de pluja cap al nord ho fan al barranc del Gallec o al barranc de Xiva (també anomenat barranc de Torrent) i són més llargs i de pendent més suau que els que ho fan cap al sud, molt curts però amb una inclinació major i que aboquen les aigües al barranc de l'Horteta.

El barranc de l'Horteta és una via fluvial amb un curs d'aigua permanent que voreja la serra, de vegades a una certa distància i altres tocant-la, per la cara sud, i que desemboca, finalment, en el barranc de Xiva, ja dins del nucli urbà de la localitat de Torrent. També cal fer menció del barranc del Gallec, que travessa la serra pel nord-oest i porta aigua al llarg de tot l'any, que aboca al barranc de Xiva. Aquests dos barrancs no naixen en la serra i són l'única excepció a

una xarxa de barrancs que, com s'ha dit, estan quasi sempre secs. Unes quantes fonts aboquen l'aigua a aquests barrancs, amb la qual cosa col·laboren a mantindre'n el cabal al llarg de tot l'any. Les aigües de la font de Calicanto flueixen cap al barranc del Gallec, al límit occidental de Perenxisa. La font de la Teula, la de Muntanyana i la de Bailon es troben al sud de la serra i aboquen al barranc de l'Horteta. Com a record dels més majors queda la font de la Carrasquera, ja assecada i amagada en una finca particular, actualment no accessible.

LA VEGETACIÓ I LA FLORA DE PERENXISA

Als espais de la serra Perenxisa lliures d'urbanització trobem una vegetació pròpia del clima mediterrani. Es tracta de formacions típiques de la muntanya baixa mediterrània, en l'anomenat estatge termomediterrani, caracteritzat per temperatures suaus a l'hivern i calor a l'estiu amb precipitacions més aviat escasses.

La vegetació potencial de la serra, que és la que per les seues característiques i ubicació geogràfica hauria d'estar present, seria la formació de carrascar. Per la mateixa degradació i l'activitat humana al llarg del temps, en l'actualitat podem trobar diferents etapes de successió del carrascar, ara pràcticament inexistent a la serra.

Així, en les zones més ben conservades, la vegetació està formada per la màquia, formació vegetal amb arbustos de més de 2 metres d'alçada que formen un conjunt vegetal espès. Són pocs els punts on la trobem, però encara en queden restes en la rodalia del barranc del Tizó i en capçaleres de barrancs que vessen al Tizó, a la cara nord. La carrasca (*Quercus ilex*) i l'arboçer (*Arbutus unedo*) són espècies representatives de la màquia i encara presents en forma arbustiva en eixos barrancs de la cara nord.

La formació vegetal que predomina a la major part de la serra, però, és la garriga, conformada per arbustos amb

una alçada fins a 1,5 metres, plantes llenyoses i amb fulles perennes, sempre presents. A les zones de garriga trobem amb més densitat i abundància diverses espècies de plantes com el llentiscle (*Pistacia lentiscus*), la coscolla (*Quercus coccifera*), el càdec (*Juniperus oxycedrus*), l'aladern (*Rhamnus alaternus*), l'arç negre (*Rhamnus lycioides*) i el margalló (*Chamaerops humilis*), a més d'altres de presència més discreta. Es tracta de la vegetació present a les zones interiors, com ara a la partida dels Arcs i de Montelevente i a bona part del vessants de tota la serra, i també a les vores i llits dels barrancs secs.

En els espais més degradats apareix la formació vegetal de brolla, una comunitat de plantes de port més baix, en què les espècies que predominen són arbustos llenyosos com ara estepes i algunes plantes aromàtiques. Hi predominen el romaní (*Rosmarinus officinalis*) i l'estepa blanca (*Cistus albidus*) acompanyades d'altres com el bruc d'hivern (*Erica multiflora*) i l'estepero-la (*Cistus clusii*).

Tant en la formació de garriga com en la de brolla apareix l'única espècie representant de l'estrat arbori, el pi blanc (*Pinus halepensis*), una espècie colonitzadora per excel·lència, i que troba el seu espai idoni de creixement en aquestes formacions, especialment en les de brolla, on la llum arriba amb

Flor segullada.

facilitat al sòl i la competència entre les espècies vegetals és més baixa en relació al seu potencial d'arrelament. Les pinedes de pi blanc, com les que trobem a la serra, no són boscos en el sentit ecològic de la paraula, ja que no hi ha interacció entre els arbres i els arbustos ni amb les plantes de més baix port, però són un element de l'ecosistema i del paisatge molt important. Les pinedes més ben conservades les trobem als espais interiors de la serra, tant a la zona dels Arcs i el barranc de Soterranya, com als vessants orientats al sud dels pics Perenxisa i Pla del Totxar.

També hom pot trobar a la serra l'etapa més degradada en la successió vegetal: la timoneda, on les espècies més representatives són plantes aromàtiques de port menut i de tija llen-

La serra de Perenxisa al vespre.

L'inventari de fauna més recent a la serra Perenxisa mostra una xifra de 428 espècies descrites entre tots els grups zoològics.

yosa, com són el timó (*Thymus vulgaris*), l'herba d'or (*Teucrium homotrichum*), l'herba d'olives (*Satureja obovata*), el poliol (*Teucrium polium*), la cua de gat (*Sideritis angustifolia*) i la pebrella (*Thymus piperella*), una espècie endèmica. La timoneda apareix en les zones més pedregoses de la serra, on el sòl ha anat desapareixent per l'erosió i la roca mare va aflorant.

Segons uns treballs de recerca recents, un inventari de la flora de la serra Perenxisa ens mostra que hi ha descrites unes 400 espècies de plantes amb flor. Es tracta d'una xifra important i que mostra un alt grau de biodiversitat vegetal.

Algunes de les espècies que apareixen en l'inventari esmentat són singulars per la seua catalogació. Així, com s'ha dit, la pebrella (*Thymus piperella*) a més del card (*Cirsium valentinum*), l'espunyidella (*Galium valentinum*) i la ginesta (*Ginesta valentina* subsp. *valentina*), espècies que viuen a la serra Perenxisa, són endèmiques del territori valencià i de les províncies limítrofes, és a dir, només es troben en aquests territoris i en cap lloc més. També l'erucastre (*Erucastrum virgatum* subsp. *brachycarpum*) del qual s'han trobat alguns exemplars a la serra, és una espècie endèmica valenciana.

LA FAUNA DE LA SERRA PERENXISA

A diferència del món de les plantes, on no hi ha la mobilitat d'individus, la fauna té la capacitat de desplaçar-se, i per això, analitzant totes les barres que comporten les vies de comunicació, les tanques de cultius i de xallets i els riscos que afegeixen els espais agrícoles, especialment per l'ús de plaguicides, podem considerar

La serra coberta de neu.

la serra Perenxisa com un territori illa per als animals que hi habiten, és a dir, la serra Perenxisa constitueix un reducte natural per a la fauna, al voltant d'un espai geogràfic molt humanitzat i amb una important pressió sobre el medi natural que encara hi queda.

La diversitat d'ambients que encara podem trobar a la serra permet la mobilitat d'individus de distintes poblacions, especialment de fauna terrestre, cada vegada més sotmeses a distintos riscos i amenaces que estan propiciant la pèrdua progressiva d'hàbitats per l'increment de la presència de l'ésser humà i d'elements inherents a aquesta presència.

La disminució de poblacions d'espècies predadores com és la rabosa o la seua quasi desaparició com és el cas de la geneta o del gat cervat, està afavorint un desequilibri poblacional, especialment favorable als micromamífers associats a la presència humana, com són les rates.

Únicament les aus, amb una gran capacitat de moviment i d'adaptació a distintos hàbitats, i capaces de salvar els efectes barrera que afecten la fauna terrestre, mantenen les seues poblacions moderadament estables. A més a més, la serra Perenxisa, per l'efecte ja esmentat de ser un territori illa, constitueix una zona de descans per a les aus migratòries i un refugi tranquil per a les espècies sedentàries.

L'inventari de fauna més recent a la serra Perenxisa mostra una xifra de 428 espècies descrites entre tots els grups zoològics. A continuació es mostra una graella que detalla la distribució d'eixes espècies entre les diferents classes d'animals:

CLASSE ZOOLOGICA NOMBRE D'ESPÈCIES

Invertebrats	251
Peixos	4
Amfibis	6
Rèptils	13
Aus	135
Mamífers	19

Les espècies d'invertebrats més comunes són les que formen part del grup dels insectes, més concretament els coleòpters i les papallones que, a la primavera, aporten un element multicolor al paisatge vegetal.

En el cas dels peixos, les espècies més significatives són el barb (*Barbus bocagei*) i la carpa (*Cyprinus carpio*), aquesta última espècie introduïda a les aigües dels barrancs del Gallec i de l'Horteta, on viuen.

Dels amfibis, hi ha 5 espècies de gripaus. El gripau comú (*Bufo bufo*) és més abundant i fàcil de veure; també és comuna la granota verda (*Rana perezi*) a les zones amb tolls d'aigua persistents.

Vista de la serra de Perenxisa.

Entre els rèptils cal destacar les espècies de colobres, com la serp blanca (*Elaphe scalaris*) i la serp de ferradura (*Coluber hippocrepis*) i també les de sargantanes, com és la sargantana cuallarga (*Psammotromus algirus*) i la sargantana cendrosa (*Psammotromus hispanicus*). La serra Perenxisa és també l'hàbitat del fardatxo (*Lacerta lepida*), i de la bivia ibèrica (*Chalcides bedriagai*), espècies cada vegada més escasses.

Les 135 espècies d'aus formen part de més de 40 famílies taxonòmiques, i representen una gran part de les que es troben a tota la península Ibèrica. Algunes són sedentàries i són visibles al llarg de tot l'any; altres són hivernants i vénen a passar l'hivern a la serra; altres són nidificants, vénen a la primavera a criar i se'n van a passar l'hivern a zones més càlides. Hi ha unes poques que han vingut per casualitat i, finalment, hi ha espècies que no són d'ací, són exòtiques però viuen a la serra perquè s'han escapat del seu captiveri, que patien en alguna casa o xalet de la zona.

Finalment, les espècies de mamífers tenen com a grup més comú el dels rosegadors. A més de les diferents espècies de rates, el conill (*Oryctolagus cuniculus*) és bastant comú, però especialment sotmés a la pressió cinegètica. Altres espècies comunes de mamífers són la rabosa (*Vulpes vulpes*) i per la zona més interior de la

serra el porc senglar (*Sus scrofa*) fa visites esporàdiques.

ELS PAISATGES DE PERENXISA

La serra Perenxisa, per la proximitat a una zona tan poblada com és l'Horta Sud i València, i per la seua singular condició d'espai natural, ha sigut des de fa molts anys un lloc d'assentament de xalets de segona residència. Per tal de descriure els paisatges de Perenxisa, cal fer una diferenciació d'unitats perfectament definides.

Una unitat de paisatge és la que conformen les zones urbanitzades. A la serra Perenxisa hi ha cinc urbanitzacions: Perenxisa, Cumbres de Calicanto, San Miguel, Santo Domingo i Montelevente. Es tracta d'un paisatge homogeni, on la natura ha desaparegut i la vegetació autòctona ha canviat per zones enjardinades amb plantes exòtiques, amb vials asfaltats.

Una segona unitat de paisatge és la zona agrícola que arriba fins al vessant de la serra. Tant a la cara nord com a la cara sud trobem una important transformació del terreny per tal de convertir l'antic espai de secà limitant amb la muntanya, amb garrofers i ametlers, en una zona de regadiu amb plantació de cítrics, al llarg d'una bona part del peu de mont, especialment al vessant sud, al terme municipal de Torrent. Un dels problemes ambientals importants de la serra el generen les tanques que apareixen pràctica-

Vanessa dels cards.

ment de manera continuada al llarg de tota la longitud dels camps de cultiu, i que provoquen un fort efecte barrera per a la fauna terrestre.

Una tercera unitat de paisatge queda definida per l'activitat extractiva a la muntanya per part de l'ésser humà. Són les pedreres. No es tracta d'un paisatge continu, ja que les pedreres han sigut obertes de manera premeditada en distints espais de la serra. La més important, la pedrera dels Arcs, encara continua l'activitat, mentre que les altres pedreres que trobem, de dimensions més reduïdes.

Una quarta unitat de paisatge és la que ens mostra la part més natural de la serra, la menys degradada, i que trobem principalment a la cara sud de Perenxisa i a la zona més occidental. Es tracta d'espais on no hi ha cap urbanització i on els barrancs i els vessants de la muntanya tenen una vegetació pròpia de l'evolució natural, sempre amb alguna ajuda de l'ésser humà que n'afavoreix la degradació. Es troba quasi totalment al terme municipal de Torrent i a la zona de Godelleta, a la rodalia del barranc del Galllec. Són els espais en què predomina la garriga i la brolla amb les pinedes de pi blanc.

Eixa manera distinta de gestionar el territori es mostra clarament, de manera visual, caminant pel camí de la Serra al seu pas pel vèrtex geodèsic de Perenxisa. La part de serra de Torrent és una zona poblada de pinedes i de garriga, mentre que a la part de serra de Xiva la vegetació està molt degradada o ha desaparegut, i hi han proliferat fins a la cresta de la muntanya les vivendes unifamiliars i els xalets.

Una cinquena unitat de paisatge és la que trobem a les vores del barranc del Gallec. Es tracta d'un paisatge singular a la serra Perenxisa amb una vegetació també diferent de la resta, condicionada per la humitat i la proximitat a l'aigua que discorre pel barranc. De les Jonqueres, canyars, baladrars, murteres i alguns peus d'om, a més de xops i arbres de plàtan que han sigut plantats en alguns trams al llarg del trajecte que porta el llit del barranc, fins a arribar a la font de Calicanto.

USOS I ACTIVITATS DE LA SERRA PERENXISA

Tradicionalment, la serra Perenxisa ha sigut per als habitants de la rodalia un espai a utilitzar i a explotar. Des de temps antics, la zona ha sigut habitada i així ho demostren els jaciments trobats al voltant de la serra. Els vestigis ibèrics i musulmans ens mostren l'atractiu de la serra per als antics moradors dels poblats i masies de la zona. Les mostres més visibles dels assentaments de població a l'època antiga són els dos aqüeductes d'origen musulmà, anomenats l'Arquet de Dalt i els Arquets de Baix. De l'Arquet de Dalt queda només una arcada que podem trobar molt prop de la carretera, a la zona del Corral del Manyet. Els Arquets de Baix estan construïts per salvar el barranc de l'Horteta i conserven l'estructura pròpia de l'aqüeducte original, encara que bastant retocada la part alta, que és el sequioli per on circulava l'aigua fins a èpoques recents. El trobem prop de la urbanització Bonavista, a la vora de la carretera que va en direcció a la Carrasquera, des del Mas del jutge.

El camí de la Serra, pista que recorria la serra d'est a oest, i de la qual encara queden alguns trams utilitzables, no ha sigut una via de pas o de trànsit d'una zona a l'altra, ja que és més fàcil rodejar-la amb camins plans. L'obertura ha estat motivada pel fet de poder arribar amb més facilitat a l'interior i a les zones altes de la serra, per utilitzar eixe territori de manera diversa.

Xalets al cim del Pla del Toxar.

Però a la serra Perenxisa, els usos més recents del territori han propiciat, generalment, una degradació del medi ambient a més d'una gradual i permanent pèrdua de superfície natural, i amb això una minva d'hàbitats disponibles per a la flora i la fauna i, en conseqüència, una disminució de la biodiversitat dels seus ecosistemes.

Com a paradigma de l'ocupació del sòl, les urbanitzacions són zones de muntanya que s'han convertit en espais urbans. La proliferació de vivendes de segona residència han convertit una zona amb un atractiu important pel seu entorn natural en un nucli urbà, amb els seus inconvenients: asfalt, soroll, trànsit rodat i demanda d'abastiment i de recollida dels residus generats.

Una altra mostra d'ocupació del sòl és la ubicació d'antenes. Com que el cim de Perenxisa és una elevació privilegiada, al llarg dels darrers quinze anys s'ha vist colonitzada per, almenys, sis estructures metàl·liques que són repetidors de senyals de televisió i ràdio. També l'agricultura ha anat guanyant terreny a l'espai natural, concretament les zones més baixes de la serra en la cara sud, a més de provocar una transformació del paisatge típic de seca en un espai agrari de regadiu amb la presència del monocultiu de cítrics. A més de l'ocupació del territori, cal fer una ressenya de les activitats que, al llarg del temps recent, han anat desenvolupant-se a la serra Perenxisa.

Per la seua importància i impacte, cal anomenar en primer lloc la pedrera dels Arcs. Es tracta de l'única activitat d'extracció de materials activa actualment. El seu objectiu inicial era subministrar pedra calcària al nou llit del riu Túria, en l'anomenat "Plan Sur". Posteriorment, l'activitat ha sigut d'exploració i negoci, i està vigent un contracte d'aprofitament fins a l'any 2010. Una vegada vençut el contracte, seria molt desitjable una regeneració encertada a nivell ecològic i paisatgístic, per tal de retornar a l'espai romput un aspecte semblant al territori de muntanya del seu voltant.

Una altra activitat que es conserva a la serra Perenxisa és la cinegètica. La pràctica de la caça és una activitat impactant, especialment sobre la població de les espècies que són considerades cinegètiques i que viuen a la serra. És el cas dels conills, les llebres i les perdius. Encara que des dels col·lectius caçadors es tracta de fer repoblacions amb individus joves de perdiu, el balanç sempre és negatiu per a la població ja existent d'eixes espècies. A més, hi ha un risc important de reducció de les poblacions d'animals predadors que fan la competència als caçadors, com és el cas d'aus rapinyaires, de raboses, de genetes o de mustèlids, predadors essencials per a l'equilibri ecològic de la zona.

Vinculat a la caça, el camp de tir Peña Roja, al qual s'accedeix pel camí de Pardala. Es tracta d'una zona plana

amb vegetació degradada, i que conté unes instal·lacions per a la pràctica del tir al plat, al colom o a la guatla, que tenen l'activitat orientada cap a la muntanya. Això, junt a la pròpia activitat cinegètica en camp obert, generava, fins fa poc, un impacte sever de contaminació del sòl consistent en la presència de gran quantitat de perdigons de plom que, en cas de ser ingerits per equivocació pels ocells granívors, els provocava una malaltia anomenada "plumbisme" provocada per l'acumulació d'aquest metall pesant a les aus i als seus predadors. En l'actualitat, segons la llei, la utilització de municions de plom no està autoritzada.

També altres activitats que han sigut tradicionals, en temps recents, han anat reduint-se o desapareixent. És el cas de la ramaderia. La serra i els seus voltants han sigut una zona de pasturatge dels ramats d'ovelles, fa uns anys abundants, i ara molt escassos. Una altra activitat tradicional que ha desaparegut és la dels granerers. L'activitat de granerer a Torrent ha sigut molt coneguda a la comarca de l'Horta Sud. La recol·lecció del margalló, la palmereta autòctona del nostre territori, a la serra Perenxisa per a fer les graneres ens ha deixat com a record les restes de la casa on, segons els testimonis de persones majors, durant un temps vivien i treballaven els granerers amb els margallons recollits com a matèria prima del seu ofici, abans de tornar al poble amb les graneres fetes. La part baixa dels murs la podem veure a la vora del camí de la Serra, a la part dreta del sender PRV-162, en la pujada a l'anomenat Mirador de Perenxisa. Cal dir que en l'actualitat aquesta activitat no seria possible, atès que el margalló (*Chamaerops humilis*) és una planta protegida i no pot ser recol·lectada.

GAUDIR DE LA SERRA PERENXISA: EL SENDER PRV-162

Es diu que per a estimar i conservar un espai natural és necessari conèixer-lo. Eixa necessitat de donar a conèixer la serra Perenxisa als ciutadans ha sigut

un bon motiu per a l'Ajuntament de Torrent per a obrir una ruta de senderisme per l'interior de la serra. Es tracta del sender de petit recorregut PRV-162, homologat per la Federació Territorial de Muntanyisme, amb una longitud de 18,6 quilòmetres. El sender comença i acaba junt als xalets del carrer del Doctor Bartual, a la urbanització Montelevante de Torrent, i permet recórrer la serra en tota la seua longitud aprofitant un tram del camí de la Serra.

Com que es tracta d'un sender circular, el camí pel qual es torna al punt

d'inici té un trajecte alternatiu al d'anada, passant per espais pròxims a la serra amb un important valor ecològic i cultural. Estem parlant de la font de la Teula, el barranc de l'Horteta amb la font i el clot de Bailon, fins a arribar al corral del Manyet des d'on tornem a la muntanya pujant a ella molt prop de la pedrera dels Arcs, tornant al camí de la Serra i travessant les pinedes de Montelevante, des d'on s'arriba al punt d'inici del sender, al carrer del Doctor Bartual. Tot el trajecte està marcat amb els senyals propis d'aquest tipus de sender. ■

LA PROTECCIÓ DE LA SERRA PERENXISA

El passat 10 de febrer de 2006, mitjançant un acord del Consell de la Generalitat Valenciana (publicat en el DOGV del 14 de febrer de 2006), una part del territori que ocupa la serra Perenxisa va ser declarat "Paratge Natural Municipal", una figura de protecció definida en la Llei 4/1992, de 5 de juny, del sòl no urbanitzable. La superfície total protegida és de 174,38 hectàrees, que es localitzen a la part més sud-oriental de la serra. Pràcticament tot eixe territori és propietat de l'Ajuntament de Torrent.

El seus importants valors, l'ambiental, el paisatgístic i el cultural, han sigut elements decisius per a aconseguir eixe reconeixement i la protecció corresponent. A més a més, la serra Perenxisa té una singularitat, i és que es tracta de l'únic espai natural amb una certa importància ecològica al terme de Torrent.

Queda pendent, segons la legislació que regula aquesta figura, la redacció i l'aprovació del Pla Especial de Protecció del paratge, que definirà essencialment els usos i les activitats permesos dins del territori protegit.

A més a més, caldrà nomenar un Consell de Participació, un òrgan consultiu en què estaran representats tots els agents vinculats al territori protegit de Perenxisa, així com altres associacions i col·lectius socials de la localitat de Torrent. Aquest Consell de Participació tindrà la missió de verificar el compliment del Pla Especial i de gestionar l'espai protegit per tal de millorar les seues condicions ecològiques i preservar-lo de les amenaces de la pressió humana que pateix per la seua ubicació geogràfica i proximitat a àrees molt poblades.

En l'actualitat, la resta del territori de la serra Perenxisa que no està protegit, tant al terme de Torrent com als de Godella i Xiva, té diferents graus d'ús del sòl, des de la protecció forestal fins a la consideració de sòl urbà. Un dels reptes per al futur és aconseguir que la totalitat del territori que ocupa la Perenxisa, almenys al terme de Torrent, forme part de l'actual paratge municipal protegit.

Malgrat les amenaces i les pressions de l'activitat humana a la serra Perenxisa i a la seua rodalia, amb la protecció s'obri una porta a l'esperança per a poder frenar la degradació de la vegetació, afavorir el manteniment i la millora dels hàbitats naturals i conservar la flora i la fauna autòctona, és a dir, la biodiversitat dels seus ecosistemes.

El riu Túria ja és parc natural

Imatge del riu Túria al terme de Manises.

BORJA CATALÀ

La declaració del parc natural és un primer pas per a la conservació d'aquest entorn, però caldrà combatre els abocaments, la ferocitat urbanística i el risc d'incendis perquè els pròxims anys hom pugui continuar gaudint-lo.

El conseller de Territori i Habitatge, Esteban González Pons, anuncia al mes de juliol la declaració del Parc Natural del Túria. El nou espai protegit afecta dos municipis de la nostra comarca, Manises i Quart de Poblet, on acaba l'antic llit del riu. Malgrat el grau de protecció que assoleix la zona, el creixement urbanístic de la ciutat de Manises suposa una amenaça greu per a aquest racó ple de vida. El Parc Natural del Túria abastarà 4.480 hectàrees i protegirà el tram baix del riu Túria, des de Pedralba (als Serrans) fins a Quart de Poblet. A més, el parc comptarà amb tres espais d'especial valor mediambiental com són les forests de la Pea (entre Pedralba i Vilamarxant, al Camp de Túria); les Rodanes, també a Vilamarxant i el bosc mediterrani de la Vallesa de Mandor, a Paterna (l'Horta Nord). La protecció del bosc de la Vallesa, un dels darrers boscos mediterranis que ja era una reivindicació històrica de diversos col·lectius locals i comarcals des del 1994, any en què un incendi cremà la tercera part del bosc.

La zona protegida acull una gran quantitat d'espècies de fauna i flora que la fan digna de protecció. Pel que fa als animals, s'hi poden trobar mosques, raboses, tortugues mediterrànies o galls de canyar; en l'àmbit de la botànica hi trobem l'albaida sedosa (espècie endèmica), el rabet de gat o el timó mascle, úniques al món. A més, dins els límits del parc natural hi ha un important patrimoni cultural pel qual s'ha interessat el Consell Valencià de Cultura. Per exemple, hi ha el jaciment de l'edat del bronze de la Lloma de Betxí, les restes romanes de València la Vella o els assuts dels quals beuen les huit séquies que reguen la cada vegada més reduïda Horta de València.

CREIXEMENT DE MANISES

La majoria dels terrenys d'aquest parc natural que hi ha a l'Horta Sud els trobem a Manises (aproximadament uns huit quilòmetres). "És un paratge amb un potencial molt interessant, però es troba molt deteriorat per la deixadesa de l'administració", explica Julio Huerta, membre de la

Coordinadora en Defensa dels Boscos Metropolitans del Túria. La principal amenaça que té al damunt el paratge és l'urbanisme.

Segons Julio Huerta, "hi ha un conflicte seriós entre el parc natural i el Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU) de Manises". A més del pla més famós, el Gran Manises, que preveu la construcció de 10.000 habitatges ben a prop del riu, hi ha d'altres a la Presa, al Salt del Moro i a Faitanar. Respecte de Gran Manises, la Coordinadora ha al·legat que no s'hi pot construir, o que almenys s'allunye uns 500 metres del riu. "De fet, la ciutat esportiva que l'Ajuntament vol construir està projectada en uns terrenys que entraran dins del parc natural", ens explica Huerta. Però aquesta ciutat esportiva depèn de l'aprovació del Programa d'Actuació Integrada (PAI) de Gran Manises per part de la Conselleria de Territori i Habitatge. També recorda Julio Huerta que els projectes urbanístics i el benefici que se'n pot traure han suposat l'abandó i la degradació de l'horta de Manises. "Alguns especuladors compren les hor-

tes pensant en l'aprovació del projecte i mentrestant els camps queden abandonats", apunta Huerta, qui creu que l'horta es podria recuperar i dignificar amb un ús social, com ha passat a Aldaia amb els horts d'oci. Amb tot, Huerta creu que la zona es pot recuperar amb tres actuacions: "Cal no construir, no abocar fem i recuperar la vegetació autòctona". Aquest membre de la Coordinadora recorda que el tram del riu que hi ha prop del barri de Sant Francesc, on hi havia una pedrera, s'ha recuperat en vora 15 anys.

L'ESPAI RECUPERAT

Pel que fa a Quart de Poblet, a aquest municipi li pertoca una franja de parc d'un quilòmetre i mig de llargària. La menor grandària de terrenys de ribera n'han facilitat la conservació i la recuperació realitzats per l'Ajuntament. Segons Rafael Ajenjo, de l'Agència de Desenvolupament Local (ADL) de Quart de Poblet, fa set anys començà el procés de recuperació de la ribera del Túria al seu municipi. Mitjançant escoles taller i tallers d'ocupació i amb ajuda europea es realitzaren diverses actuacions de recuperació del riu. Més tard, amb un ajut de l'INEM un equip multidisciplinar va dur avant una actuació més forta.

Assut del riu Túria.

Hui el consistori té sis operaris treballant a jornada completa en el manteniment de la jardineria. I també s'ha posat en marxa una aula de natura per a poder explicar la riquesa del paratge. El mateix Ajenjo afirma que "abandonar el que s'havia fet seria fer un pas arrere", encara que ell mateix afirma que allò que més importa és el procés global, no les actuacions concretes.

Ara Rafael Ajenjo troba que cal esperar a saber com s'executarà el parc natural i qui n'assumirà el manteniment, perquè els diners són bàsics per a engegar un parc natural. A més, Ajenjo explica que a Quart de Poblet hi ha terrenys privats i d'altres que pertanyen a la Confederació Hidrogràfica del Xúquer, i creu que "amb el parc natural se n'aclariran els usos".

ELS REPTES DEL FUTUR

Deixant a banda el problema de la pressió urbanística –hi ha qui creu que el parc pot esdevindre un reclam per a la construcció– i de la que exerceixen les diverses infraestructures construïdes i projectades –com ara autopistes o preses–, el futur de tot aquest espai està condicionat per diversos factors. En primer lloc, els incendis són un perill constant a les riberes. Enguany el foc ha deixat molt malmès el mont d'utilitat pública de la Pea, ja que s'hi

La zona protegida acull una gran quantitat d'espècies de fauna i flora que la fan digna de protecció.

han produït dos incendis durant el 2006. El mateix bosc de la Vallesa de Mandor ha patit xicotets focs que posen en perill el fràgil equilibri d'aquest entorn tan valuós, ja que s'han cremat dues hectàrees de bosc. Encara que la Generalitat ja s'ha compromès a instal·lar a la Vallesa una motobomba, hi és latent el perill de les línies elèctriques que la travessen. No debades, els incendis de l'estiu han estat provocats per aquests cables. La Generalitat n'ha demanat el soterrament i ha anunciat sancions, però les empreses elèctriques no s'hi han mostrat massa favorables.

Com a segon punt de conflicte està l'aigua. El geògraf Lluís del Romero explica en el llibre L'aigua al Camp de Túria, editat per l'Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria, que l'estat de l'aigua empitjora a mesura que el riu s'acosta a València. Així, segons Del Romero, la qualitat de l'aigua passa de mitjana a l'entrada de Vilamarxant fins a inadmissible al barranc de Mandor. I el geògraf utilitza la paraula inadmissible perquè és en aquest punt on es pren l'aigua de què s'abasteix una part important de València i la seua àrea metropolitana, fet que no aconsegueix la Directiva d'aigües de la Unió Europea. El problema es troba principalment en els afluents, on no hi ha un control sobre els abocaments.

La declaració del parc natural és un primer pas per a la conservació d'aquest entorn, però caldrà combatre els abocaments, la ferocitat urbanística i el risc d'incendis perquè els pròxims anys hom pugui continuar gaudint-lo. ■

Retrospectiva a l'arqueologia de l'Horta Sud

ADRIÀ PITARCH

Torre islàmica d'Espioca a Picassent.

Una de les tasques actuals de l'arqueologia és la industrial, que arreplega i estudia els vestigis contemporanis relacionats amb les factories dels segles XVIII, XIX i part del XX.

Aquest tema és prou complex de manifestar i hi ha nombroses opinions sobre el tema, tant en el món de l'arqueologia com en la resta dels ciutadans amb opinió sobre el tema. El fet és que quan un jaciment és afectat per construccions noves, aquesta informació es perd per a sempre, i aquesta tasca és la que desenvolupen els arqueòlegs: la recuperació dels vestigis, la documentació de tot allò que hi ha. Documentació que es realitza amb una metodologia científica usada en les tasques arqueològiques, una continuada i exhaustiva documentació gràfica i planimètrica de les troballes, i finalment l'estudi complet i científic de tots els elements trobats, ja de caire estructural com de material. Ço és, en un llenguatge més col·loquial: tots els murs, les construccions i les estructures usades a èpoques anteriors són fotografiades i dibuixades, el material ceràmic és arreplegat i estudiat, vidres, ossos animals i moltes vegades humans (trobem necròpolis d'èpoques diverses), també són recollits i estudiats, i per fi aquestes restes són estudiades amb altres excavacions realitzades als voltants, és a dir, de forma més global dins d'un context històric.

La nostra tasca, per tant, és l'acumulació d'informació del passat, la recerca i l'estudi, l'enteniment i l'esforç d'entendre com era el nostre entorn, com vivien, què menjaven, com comer-

ciaven, què i com cultivaven, quina artesania hi havia, quina política hi podia haver, sempre agrupant-ho per èpoques clarament identificades i que ens possibilita la comprensió del nostre passat. Per tant, quan parlem d'arqueologia, parlem de cultura, de patrimoni i, per tant, del nostre passat.

En aquest article es pretén fer una retrospectiva de l'arqueologia a la comarca, és a dir, investigar sobre els jaciments històrics que ens envolten. Quan es fan estudis d'història, en general, parlem de seqüències arqueològiques o cronologia històrica. Per tant, la cronologia marca unes etapes històriques: Prehistòria, Protohistòria, Història antiga, Història medieval, Història moderna i Història contemporània. L'arqueologia treballa en bona part d'aquests períodes, inclosa l'època contemporània, ja que tot i la quantitat de textos escrits d'aquest període, hi ha aspectes en què l'activitat i el treball arqueològic ens permet conèixer millor aquest període. Una de les tasques actuals de l'arqueologia és la industrial, que arreplega i estudia els vestigis contemporanis relacionats amb les factories dels segles XVIII, XIX i part del XX.

Però realment on l'arqueologia troba tot el seu significat evident com a ciència és en les èpoques més antigues, és a dir, des de la prehistòria fins al medievalisme. En aquest sentit desenvoluparem l'article.

És positiu escriure respecte del tema i fer una crida, una valoració de l'actualitat de l'arqueologia a la comarca de l'Horta Sud. Evidentment, les coses estan ara millor que fa alguns anys pel treball de recerca constant i de denúncia dels mateixos arqueòlegs o persones interessades pel patrimoni en la continuada exposició a la destrucció dels vestigis arqueològics a tots els pobles de la comarca. És a dir, l'agressió directa als jaciments arqueològics es manifesta quan aquests són destruïts per a realitzar una obra nova, una construcció de vivendes, carreteres, etc., que se situen justament on es troben les restes.

Torre àrab de Silla.

Quan es pretén realitzar una dissertació global respecte de l'arqueologia a l'Horta Sud, se'ns plantegen nombroses possibilitats, ja que es podria realitzar per èpoques, per jaciments, per pobles, per temes, etc. Però crec que aquest primer article ha de mostrar i ser una dissertació global de la situació de l'arqueologia a la comarca, per a descobrir el ric patrimoni que hi trobem. Així, realitzarem una tasca d'investigació documental i bibliogràfica sobre tot allò que hi ha publicat i excavat a la comarca, i intentarem fer una valoració global d'aquest patrimoni amenaçat. Per tant, podem situar els jaciments per èpoques, i la informació extreta realment és sorprenent per la gran quantitat de jaciments existents, en algunes èpoques més abundants que en altres.

Un dels treballs arqueològics més importants en l'estudi de l'entorn de l'Albufera va estar realitzat per M. Gil Mascarell i Bernat Martí Oliver, tots dos professors de la Universitat de València relacionats amb el Servei d'Investigació Prehistòrica (SIP), pioners en aquesta disciplina al País Valencià. L'article va estar publicat en la revista *Afers* numero 1 (Catarroja, 1985) i representava una aproximació a l'entorn de l'Albufera com un espai on es trobava un ric i ampli espectre de jaciments arqueològics de diverses èpoques. Aquest, tot i ser un dels primers

treballs documentals i bibliogràfics més rics en contingut amb una visió àmplia i avançada a l'època, ha estat millorat i ampliat en el contingut, especialment sobre l'època romana. També es tracta d'un article publicat en el número 47 la revista *Afers* l'any 2004, del qual són autors uns importants arqueòlegs dins del context de València i del seu entorn: A. Ribera, Ll. Alapont i J. Burriel.

Concretament, a l'Horta Sud trobem pocs jaciments, a hores d'ara, d'adscripció prehistòrica, és a dir, ubicats en el paleolític, eneolític o època del bronze. Així com a la comarca de la Ribera Baixa sí que hi ha importants jaciments prehistòrics d'aquestes èpoques, i en coneixem alguns a Sollana, molt a prop de la frontera amb l'Horta Sud, també a Cullera i a la serra de Corbera, o a Alfarb, ja a la comarca de la Ribera Alta.

Per tant se'ns planteja un dubte, ja que la tasca arqueològica també preveu una intensa prospecció del territori per a poder establir on estan i quants jaciments hi ha. Amb una activitat prospectiva del territori, cada municipi sabria i tindria coneixement dels vestigis arqueològics de què disposa i que ha de respectar, valorar i, el que és més important, investigar.

ARQUEOLOGIA A LA COMARCA

L'arqueologia a l'Horta Sud no és molt intensa fins al moment actual. Hi ha una sèrie de jaciments que podríem anomenar històrics o clàssics, els quals han tingut algunes actuacions, sobretot a partir dels anys 80.

En aquest apartat enumeraré tots els jaciments que jo conec, ja que n'hi deuen haver més i alguns ja desapareguts. Per tant, es podria realitzar aquesta tasca per pobles i/o èpoques, de més antiguitat a menys.

La llista de jaciments arqueològics és important, especialment d'època romana, quan el poblament de la comarca fou important a causa del naixement i la fundació de la ciutat de València (*Valentia*) l'any 138 aC. Aquesta dada suposa l'arribada de persones al seu entorn i per tant la fundació de poblats o vil·les romanes com les coneixem. Podem dir, doncs, que els romans són els primers que ocupen la part baixa de la comarca, és a dir, la zona més marjalenca o d'horta per tal d'explotar les terres fèrtils que hi havia. Però abans dels romans ja tenim poblacions i habitants a les nostres terres. Les cultures del bronze i ibèriques ja tenien poblats als voltants de la plana, amb assentaments situats en les primeres elevacions

Restes del caixer de l'antiga Séquia de les Fonts d'Alcàsser i Picassent.

Ermita gòtica de Santa Anna d'Albal.

S'ha de comentar en aquest apartat que tots els nostres pobles tenen almenys una antiguitat d'uns 1.000 anys. És a dir, tots ells tenen uns avantpassats medievals, musulmans i després cristians.

mentar en aquest apartat que tots els nostres pobles tenen almenys una antiguitat d'uns 1.000 anys. És a dir, tots ells tenen uns avantpassats medievals, musulmans i després cristians. Aquest fet és important perquè les restes es troben davall de les nostres cases i vivendes actuals. Moltes vegades hi ha una fundació d'època romana, com és el cas de Silla.

JACIMENTS PREHISTÒRICS

Entre els assentaments més antics de la comarca, ço és, adscrits a la prehistòria, solament en tenim a Torrent i a Picassent en les primeres elevacions muntanyenques. Aquests estan adscrits a l'època del bronze, amb una clara vinculació a la possibilitat de ser bronze valencià. Aquests tenen una cronologia que es troba cap al 1700-1200 aC i presenten poblats emmurallats amb una cultura evident i molt arrelada a una activitat ramadera i agrícola. Dins dels jaciments més importants es troba el situat a Torrent amb el nom de la Muntanyeta de Cabrera al Vedat, que va ser excavat cap als anys 30 pel SIP i se'n va traure molta informació de l'època. Altres jaciments ubicats en aquestes primeres elevacions són la Llometa d'Espart, Morredondo, Puntal de l'Albaida, la serra Perenxisa, les Garravaques i a Picassent el Covatxó de la Garrofera i el Molló de l'Almud.

Muntanyeta de Cabrera, Torrent. Bronze valencià (1700-1400)

Aquest jaciment ha estat un dels clàssics de l'arqueologia a la comarca de

l'Horta Sud, i fou excavat pel SIP (Servei d'Investigació Prehistòrica) l'any 1931. Estem parlant d'una excavació antiga que suposa una metodologia usada que hui en dia seria diferent però que no deixa de ser important dins del context de l'època del bronze. Posteriorment seria estudiada, documentada i publicada per Fletcher i Pla en 1956, quan l'arqueologia començava a tindre una certa importància pels estudiosos i pels estudis que se'n realitzaven des de la Universitat de València i des del SIP.

Està situat a un tossalet aplanat al sud-oest de la població de Torrent, a la zona coneguda com el Vedat. Presentava una muralla típica de l'època que envoltava tot el poblat i estava construïda en pedra seca amb una amplària aproximada entre 1,50 i 1,90 metres.

Evidentment, el jaciment estava parcialment destruït pel pas del temps i per l'acció antròpica (dels éssers humans) sobre les restes. De totes maneres, es podrien veure les habitacions del poblat de forma rectangular, amb terrosos de fang amb palla usats per a la construcció i forats al terra per a situar pals per als sostres o teulades fetes segurament de branques i fang.

En va eixir prou de material ceràmic típic de l'època del bronze, ja que aquesta estava feta a mà amb objectes característics com vasos carenats, cassoles, olles, vasos globulars amb coll, etc., amb poca decoració però amb incisions i digitacions clares del bronze. En van sortir fragments amb mamelons i anses de cinta vertical, i també molins barquiformes de sauló,

muntanyenques en els actuals termes de Picassent i Torrent. A l'Horta Nord passa el mateix amb poblats ibèrics i del bronze a Montcada, Paterna o Godella. Les zones actuals d'horta i de marjal no han donat cap vestigi ibèric, i per tant no podem assegurar l'existència de poblats a la plana, almenys fins ara.

Al voltant de l'Albufera hi ha referències de poblats antics, prehistòrics, relacionats amb les primeres elevacions o turons que suposaven la possibilitat d'ubicar un poblat. S'ha de comentar que moltes d'aquestes elevacions o turons han estat rebaixats i modificats amb el temps per a ús agrícola, i per tant molts jaciments o assentaments humans han estat destruïts parcialment o completa.

Un altre moment històric que ens aporta nombrosa informació arqueològica i patrimonial són els nuclis antics dels nostres pobles. S'ha de co-

Pati del castell d'Alaquàs.

Entre els assentaments més antics de la comarca, ço és, adscrits a la prehistòria, solament en tenim a Torrent i a Picassent en les primeres elevacions muntanyenques. Aquests estan adscrits a l'època del bronze, amb una clara vinculació a la possibilitat de ser bronze valencià.

aixertells, braçalets d'arquer i dents de falç de sílex. Amb os, punxons, espàtules i prismes triangulars. De metàl·lics també en van aparèixer, punxons de coure i puntes de fletxa. I encara van sortir grans quantitats de llavors de forment, ordi i aglans carbonitzats i restes de teixit d'espart. Una altra troballa important en aquest jaciment fou un element sepulcral, és a dir, un enterrament en cova amb un individu adolescent amb aixovar compost per un penjoll de petxina.

Molló de l'Almud, Picassent. Bronze (1700-1200)

Aquest jaciment està situat al terme de Picassent i es tracta d'un assentament d'època del bronze. El jaciment es troba en una petita elevació en un estat de conservació bastant deteriorat, és a dir, que pot desaparèixer per motius externs.

El jaciment no ha estat excavat en cap ocasió però s'hi troben fragments de ceràmica a mà de clara vinculació del bronze; també s'hi han trobat fragments de sílex molt característics del bronze.

Covatxó de la Garrofera o avenc de l'Àguila, Picassent. Bronze (1700-1200)

Aquest altre jaciment està situat al terme de Picassent. Està en un estat de conservació bastant deteriorat però conserva restes de murs i estructures, així com fragments en superfície de ceràmica de clara adscripció del bronze.

Aquest jaciment està protegit i no ha estat excavat en cap ocasió. Per tant, no podem saber quin potencial té.

ÈPOCA IBÈRICA (SEGLES VII-II AC, FINS A LA ROMANITZACIÓ)

D'època ibèrica, la veritat és que hi ha pocs jaciments coneguts i aquests, evidentment, no han estat mai sotmesos a cap intervenció arqueològica. Solament se'n coneixen alguns situats a les primeres elevacions o alterons de Picassent o Torrent.

Aquesta cultura mereix ser tractada de forma individualitzada en el cas d'haver-se realitzat alguna intervenció, però la realitat a la nostra comarca no ens permet poder investigar i documentar-nos sobre aquests.

Per motiu d'estar localitzats i senyalitzats com a assentaments ibèrics coneixem dos jaciments a Torrent, exactament amb el nom de la Llometa del Clot de Bailon i la Lloma del Birlet.

Antiga torre islàmica d'Alcàsser, hui desapareguda.

Bacus d'Aldaia, escultura romana trobada al jaciment de l'Ereta dels Moros.

ÈPOCA ROMANA

Aquesta etapa de la història a la nostra comarca mereix ser tractada en profunditat perquè assenyala una ocupació de les zones planes de la comarca per a ser explotades econòmicament i directament relacionades amb la fundació d'una ciutat d'època republicana com és Valentia, l'any 138 aC. Amb aquesta fundació els romans anaven guanyant terreny a la marjal i les terres fèrtils que envoltaven l'Albufera i les zones al·luvials entre la mar i les primers contraforts muntanyencs. Les vies de comunicació són integrades a la plana travessant la península ibèrica de nord a sud passant per Sagunt (Arse-Saguntum) i Valentia (València) cap a ciutats com Saitabi (Xàtiva) o Dianium (Dènia), conformant-se l'anomenada Via Augusta, que transcorre per la nostra comarca amb diverses hipòtesis del seu traçat, ja per l'actual Camí Nou o antic camí reial de Madrid o pel Camí Vell que travessa les poblacions d'Alfafar i Silla.

El nombre de jaciments que estan adscrits a l'època romana és prou elevat ja que hi ha referència d'almenys 52 jaciments al voltant de la ciutat de València.

A l'Horta Sud trobem més de 10 jaciments romans repartits en tota la co-

marca, a més d'altres jaciments més xicotets. Aquests estan situats a les actuals localitats o en els termes de les poblacions. A més d'aquests jaciments en trobem alguns situats al sud de la ciutat de València i altres ubicats entorn de l'Albufera. També s'han de incloure els jaciments subaquàtics situats a la costa del Mediterrani i que responen a ports o derelictes enfonsats.

Relació de jaciments romans, tipologia i ubicació:

Pla de na Sanxa. Es troba ubicat al Saler, València. Vil·la rústica. Romà imperial. Autor: Ribera, 1996.

Ereta dels Moros. Aldaia. Vil·la rústica, escultures, estructures de caementicium i carreus. Romana imperial. Alvárez, 1931, Serra Ràfols, 1921.

La Punxa. Aldaia. Vil·la rústica, restes d'opus signinum i reticulatum. Romana imperial.

L'Hort de Pepica. Catarroja. Vil·la rústica, estructures de carreus. Necròpolis amb tombes de tegulae a doble vessant. Romana imperial. Llorens, 1967; García-Gelabert i Garcia, 1999, Hurtado, 2002.

Mas dels Foessos. Picassent. Vil·la rústica, material de construcció i possible torcularium. Romana imperial. Gil Mascarell i Martí, 1985. Beltrán, 1985. Martí, 1988.

L'Alter. Silla. Vil·la rústica, carreus i una base de columna. Romana republicana i imperial. Gil Mascarell i Martí, 1985. Lerma i Miralles, 1981. Alapont, 2000.

Entorn de la Torre. Silla. Vil·la rústica, estructures de morter i opus spicatum, mosaic, decoració arquitectònica. Romana imperial. Gil Mascarell i Martí, 1985; Lerma, i Miralles, 1981, Alapont et alii, 2003 i 2004.

L'Alter. Torrent. Vil·la rústica, paviments d'opus reticulatum i de morter, carreus. Romana imperial. Fernández i Sanchis, 1986.

Mas del Jutge. Torrent. Vil·la rústica, estructures de caementicium i carreus, monedes, etc. Romana republicana i imperial. Albiach, Fernández i Sanchis, 1986. Asins, 1984. Sanchis i Fernández, 1993.

Sant Gregori. Torrent. Vil·la rústica, estructures de caementicium i carreus amb material de construcció. Romana imperial.

Senda de l'Horteta. Alcàsser. Possible castrum, necròpolis amb cambres sepulcral i tresoret de monedes d'or. Tardoantiga. Febrer, 1981. Alapont i Tormo, 2003.

Platja de Pinedo-Casa Negra. València. Zona d'ancoratge i possible derelict. Romana imperial. Fernández et alii, 1998.

Platja del Saler. València. Zona d'ancoratge i possible derelict. Romana imperial. Fernández et alii, 1998. Ribera i Fernández, 1985.

Gola del Perellonet. València. Zona d'ancoratge. Romana imperial. Fernández et alii, 1998.

MEDIEVALISME

Aquesta època ens obri quasi la totalitat de les poblacions que engloben la comarca. Amb la caiguda de l'Imperi Romà i després amb l'etapa tardoantiga, el País València rep una nova cultura i forma de vida des del sud, des de l'Àfrica. Els musulmans van conquerir una part de la península Ibèrica a partir del 711 dC i van assentar-se al territori. Hui en dia molta toponímia dels nostres pobles respon a alqueries i pobles fundats per aquests, igual que algunes paraules d'origen musulmà que conserva la llengua. Per tant, primer musulmans, després cristians arran la (re-)conquesta produïda pel rei Jaume I en el segle XIII (1238 dC conquesta de València). Els nostres pobles tenen una història de més de 1.000 anys en molts casos.

Els vestigis medievals són clars amb castells, torres islàmiques, muralles, traçats de carrers, esglésies, monestirs, ermites, aljubs, camins, sèquies, etc., però moltes vegades queden davall de les actuals vivendes dels pobles, esperant a ser estudiats. Respecte de l'arqueologia medieval a la comarca, he de comentar que aquesta és encara escassa perquè els pobles no tenen plans d'ordenació urbana amb un nucli antic protegit. A tall d'e-

Torre de Torrent, on s'han fet excavacions que han tret a la llum el fossat medieval.

xemple, solament comentaré que alguns pobles sí que tenen aquest pla, com ara Catarroja, Benetússer, Silla, entre altres. Les actuacions realitzades al castell palau d'Alaquàs o a l'ermita de Santa Anna d'Albal ens permeten conèixer millor el nostre passat, i aquesta ha de ser la tònica constant de l'arqueologia als nostres pobles.

CONCLUSIONS

Aquestes han de transmetre una clara voluntat de pensament global. Quan parlem d'arqueologia, pareix que estem parlant de problemes (que ben cert moltes vegades és així per raons no arqueològiques, sinó més aïna humanes i de malentesos). Però més enllà dels interessos particulars existents a la societat, aquesta transmet coneixement i riquesa als pobles i ciutats, és a dir, senzillament és cultura, és patrimoni. Aquest es troba en perill de ser totalment perdut, desaparegut sense deixar cap rastre, com si no haguera existit mai. Moltes i molts es vanaglorien de ser lluitadors i persones d'alt nivell cultural i són incapaços de respectar aquest passat patrimonial existent sota els nostres peus; senzillament, no ho veuen com alguna cosa important.

Egipte, Roma, els asteques, Grècia, Tunísia, etc., milers de llocs tenen un patrimoni que vénen, i per aquesta

raó el respecten. Al País Valencià tenim racons patrimonials dels quals ens hauríem de sentir orgullosos i que, tristament, són desconeguts per als nostres propis ciutadans. Aquesta és la tasca, aquest és el treball d'un arqueòleg, a més de gaudir del seu treball, evidentment. El seu treball és ensenyar, mostrar, explicar i, per descomptat, gaudir amb els altres d'allò que trau a la llum. ■

BIBLIOGRAFIA

TARRADELL, M., SANCHIS GUARNER, M.: *Història del País Valencià*. Volum 1. "Prehistòria i antiguitat fins a l'època musulmana". Ed. Edicions 62, Barcelona, 1965.

FURIÓ, A. ET ALII: *Història de València*. Ed. Levante-EMV i Universitat de València. València, 1999.

ALAPONT MARTÍ, L. I MARTÍ CASABUENA, A.: "La llàntia romana de Silla. Anàlisi i Restauració", *Algudor 2*, Revista del Centre d'Estudis Locals de Silla. Ajuntament de Silla, 2001.

ALAPONT MARTÍ, L. I TORMO FERRIOLS, F. J.: "La necròpolis i les troballes monetàries del jaciment visigòtic de la Senda de l'Horteta d'Alcàsser". *Actes de la VI Reunió d'Arqueologia Cristiana Hispànica*. València (en premsa).

ALAPONT MARTÍ, L. ET ALII: "Catàleg de la Col·lecció Museogràfica "Torre Musulmana de Silla". Ajuntament de Silla, 2003.

ALAPONT MARTÍ, L. ET ALII. "L'excavació arqueològica al voltant de la torre musulmana de Silla". *Algudor 3*, Revista del Centre d'Estudis Locals de Silla. Ajuntament de Silla, 2004.

MARTÍ I CAMPOY, F.: "Recull arqueològic Catarrogí". Ed. Ajuntament de Catarroja. Catarroja, 1984.

BESÓ ROS, A., ET ALII: *Mirades sobre l'Horta Sud*. Ed. Fundació per al Desenvolupament de l'Horta Sud. Torrent, 2005.

FEBRER ROMAGUERA, M. V.: *Alcácer: su historia*, Alcàsser, 1981, p. 17-18.

Les actuacions realitzades al castell palau d'Alaquàs o a l'ermita de Santa Anna d'Albal ens permeten conèixer millor el nostre passat.

LLORENS, P.: *La villa de Catarroja*. València, 1967.

GIL-MASCARELL, M. I MARTÍ, B.: "Avanç d'una carta arqueològica. Troballes de l'edat de bronze i de l'època romana a l'entorn de l'Albufera de València". *Afers, Fulls de Recerca i Pensament*. Ed. Eliseu Climent. Catarroja, 1984.

ALAPONT, LL., BURRIEL, J. M., JIMÉNEZ, J. L. I RIBERA, A.: "L'arqueologia de l'Horta de València: un món per descobrir". *Afers 47*, p. 13-28. ed. Afers, fulls de recerca i pensament. Ed. Eliseu Climent, Catarroja, 2004.

GARCÍA GELABERT, PAZ, GARCÍA DíEZ, M.: "La villa romana de Catarroja", *Revista de Arqueología* 205. Madrid, 1998; p.50-55.

MARTÍ CAMPOY, F.: *Estudi arqueològic de Picassent*. Terra, població i propietat. Ajuntament de Picassent, 1988; p. 45-76.

RIBERA LACOMBA, A.: "La fundació de València. La ciutat a l'època romanorepublicana (segles II-I a. de C)". *Estudios Universitarios* 71, Institució Alfons el Magnànim, València, 1998.

Documentació extreta de Conselleria per a informar-se dels jaciments catalogats a la comarca de l'Horta Sud.

LÓPEZ ELUM, P.: *La alqueria islàmica en València, estudio arqueològic de Bofilla, siglos XI al XIV*. Ed. Pedro López Elum, València, 1994.

DIVERSOS AUTORS: *Albal. Història gràfica*. Ed. Ajuntament d'Albal. Albal, 2000.

Salvador Burriel, fabricant de palmitos artesans

CRISTINA VALERO

Salvador Burriel, artesà del palmito d'Aldaia.

Aldaier de sempre, d'aquells que treballaren collint albercocs quan Aldaia encara estava envoltada de camps d'horta, Salvador Burriel va crear amb moltíssim esforç i gran entusiasme una empresa de palmitos que hui continuen els seus fills. Abanicos Burriel és una empresa familiar que ha sabut adaptar-se als nous temps i que tindrà durant molts anys un espai important en el món de la indústria dels complements.

De personalitat ambiciosa, treballador, molt amic dels seus amics i sobretot una persona senzilla amb la qual el temps desapareix en un tres i no res, reconeix que la vida li ha donat sort i força per a ser un referent en el món empresarial.

Com comença la relació entre Salvador Burriel i el palmito aldaier?

La història comença amb Salvador Soriano, amb el qual vaig aprendre a calar fusta amb 8 anys. En aquell temps a Aldaia, a excepció d'unes 20 famílies riques, la resta formaven part de famílies molt humils, en cada casa hi

“El més important en la vida és ser humil. Jo sempre he sigut Voro; em diuen ‘Salvador’ i no em gire”.

havia tres o quatre fills i els xiquets havíem de començar a treballar prompte perquè no teníem quasi recursos. Si treballaves en algun lloc, com a mínim tenies per a les espardenyas. Un parell d'anys després em vaig posar a calar a casa jo a soles i amb 14 anys amb una màquina i un motoret ja em vaig decidir a muntar la paradeta.

Cal ser molt decidit i arriscat per a animar-se a crear el negoci propi sense un suport econòmic darrere?

En la vida s'ha de ser valent i arriscat. A mi mai no m'ha agradat treballar a jornal, no m'ha agradat treballar per a altres, només si anava a estall; sempre he sigut molt independent. Jo era ambiciós, volia guanyar diners treballant. Hi hagué una temporada que anava a la conserva a collir albercoc i anava a estall perquè volia portar pantalons llargs, sabates... i com a casa no me'n podien comprar, tot havia d'eixir del meu esforç.

I les primeres experiències amb el ventall? Descobrires prompte que t'eries traça d'artesà?

El primer que vaig aprendre va ser calar, quan s'acabava la feina de calar. Al taller on vaig entrar en el món del ventall aprenia a fer varillatge de nacre, d'os... L'any abans de casar-me, amb 24 anys, em vaig posar a fer varretes, i des d'aleshores fins ara. Hui continue sent palmiter i al meu taller és on millor em trobe, mai no em canso de mirar els palmitos acabats i sempre vaig rondinant com combinar

les fustes amb les teles perquè el producte final siga atractiu. El que faig és transformar la fusta en brut en una obra artesanal, i així porte 43 anys. Els artesans tenim la constància, el domini d'un ofici.

I no te'n canses mai?

Jo em divertisc fent palmitos, i m'ho passe genial. Tinc el mostrari a la maleta i mirant-lo em passe hores senceres, pensant els palmitos que m'agraden més i els que m'agraden menys; pense quin es vendrà i quin no, imagine com serà la venda del producte i el temps passa volant. Estic disfrutant, vivint la vida i el moment. A mi em passa amb el palmito com als jugadors de futbol, que damunt que fan el que els agrada, guanyen diners.

Es guanyen molts diners amb el palmito?

Jo estic vivint 43 anys d'ell i el xicotet patrimoni que tinc –que a mi em sembla grandíssim– l'he tret d'això. Em pareix que tinc el patrimoni més gran del món perquè el que tinc no m'ho ha donat ningú, m'ho he guanyat jo, no he hagut d'anar a plorar a ningú.

Quin ha estat el secret per a viure d'allò que t'agrada?

Ser molt constant. Jo tinc universitat de carrer, no tinc cap estudi, a mi m'ha ensenyat la vida; he après per necessitat. Per a obtenir fruits s'ha de ser molt treballador, i jo sóc molt cabut. Si he volgut aconseguir alguna cosa, sempre ho he intentat fins a aconseguir-la. Cal donar-ho tot.

Salvador Burriel treballant al taller en companyia de dos dels seus fills Xavier i Daniel.

En els palmitos, com en qualsevol empresa, el que s'ha de fer és anar superant-se en qualitat i en treball. Anar sempre endavant ideant innovacions que intuïsqués que es vendran i que agradaran a la gent; és un món fascinant.

Què consideres que és el que més has donat?

En aquesta vida he donat més que m'han donat. Sóc molt tendre, m'arriben fàcilment les coses, tot m'arriba al cor, qualsevol problema humà m'afecta molt. Jo he anat al Sahara, he participat en projectes solidaris perquè he volgut, i ajudar als altres m'enganxa molt. A mi la vida m'ha donat molt: m'ha donat sort, m'ha donat salut, una família estupenda, he tingut un ofici que admire i estic orgullós d'ell, he guanyat els diners que he volgut, unes vegades més i unes altres menys, estic compromés amb els temes socials, done suport a tot tipus d'associacionisme, sóc soci de la penya ciclista, dels caçadors, de la confraria, de seguida hi participe... Sóc un aldaier de cor, col·labore amb el llibret, amb les festes... Però per molt que done, no arribaré a donar tant com la vida m'ha donat a mi.

Et consideres una persona positiva?

Estic 43 anys amb els palmitos i he fet palmitos, rajoles, diademes, pintetes... he fet de tot. Quan no hi ha hagut d'una cosa m'he tirat com un llopol al que hi haguera, he venut pel carrer amb un carro carxofes i pomes i creïlles, he fet de tot per guanyar diners i

estic molt orgullós. S'ha de ser positiu per a avançar fermament per la vida.

Mai no has tingut por?

De l'única cosa que hem de tindre por és a matar i a robar. Si de salut estàs bé, no s'ha de tindre por de res. Ens hem de fixar un objectiu i anar per ell, hi haurà moments que ploraràs, altres que t'esforçaràs moltíssim, que no tindràs diners per a anar amb els amics... És igual, et quedes a casa si no pots, però l'objectiu clar endavant. El que no es pot fer és ser un meninfot perquè mai no s'arriba a res si no és que es té molta sort.

Com fas per a tindre amics pertot arreu?

Sent natural i senzill. En aquesta vida s'ha de ser normal, sincer, anar sempre amb la cara ben alta, però sense supèrbia. La prepotència no val per a res: jo sóc Voro i seré Voro fins que em muira; si em diuen "Salvador", no em gire. Sóc incapaç de discutir amb ningú ni de renyir amb ningú.

Com veu el futur dels palmitos?

El futur dels palmitos sempre ha sigut un futur passatger, un ventall és una peça de complement, és un article de luxe i molt femení. La dona no pot anar amb les mans a la butxaca, ha de portar alguna cosa a la mà, una bossa

de mà, un palmito... El ventall estarà present sempre, sempre hi haurà dones coquetes que portaran complements per a lluir-se.

En els palmitos, com en qualsevol empresa, el que s'ha de fer és anar superant-se en qualitat i en treball. Anar sempre endavant ideant innovacions que intuïsqués que es vendran i que agradaran a la gent; és un món fascinant.

L'artesanía cada vegada té més espai perquè estem en un món de plàstic on tot s'abandona. Treballar de manera artesanal és un luxe i allò fet amb les mans és de molta millor qualitat. Els artesans volem compartir els nostres treballs. Hui a mi em telefonen boixeteres de Bilbao, de Sevilla, de Madrid, de Castelló, d'Alacant, de Xàtiva, de Barcelona que elaboren puntes de ganxet i volen que es mostren en un palmito artesà com els meus; escoles de puntaires em demanen que els envie palmitos de fusta de guaiac (palo santo) o de banús per a col·locar les seues obres d'art en un palmito bo. Jo sempre estaré enamorat del ventall i del treball artístic que recull aquest complement per a destacar la bellesa de les dones coquetes. ■

Vint-i-cinc anys d'IDECO (1981-2006) 1ª part

RAFAEL ROCA
President de l'IDECO
de l'Horta Sud

D'esquerra a dreta, Rafael Roca, actual president de l'IDECO de l'Horta Sud; Enric Juan, el primer president de l'IDECO i Premi Quico Moret 2006; Alfredo Benlloch i Artemio Mulas, autors del llibre "Les plantes amb flor de l'Horta Sud"; i Josep Bresó, alcalde de Torrent.

La festa de l'IDECO se celebra, periòdicament, en un poble diferent de l'Horta Sud. Volem fer-ho així perquè ser itinerants ens facilita el descobriment de la realitat comarcal, que és un dels principals objectius del nostre Institut.

El divendres 17 de novembre de 2006 celebrarem, amb un sopar que tingué lloc al restaurant El Pino, d'El Vedat de Torrent, la festa anual de l'Institut d'Estudis Comarcals de l'Horta Sud, que enguany coincideix amb el vint-i-cinqué aniversari de la seua fundació. Fou una sort i un honor per a mi poder adreçar-me per primera vegada a tots els socis i simpatitzants com a president de l'IDECO amb motiu d'una data tan festiva i assenyalada. I per això vaig voler començar la meua intervenció donant les gràcies als membres de l'actual junta directiva que han depositat la seua confiança en mi; i ben especialment a Vicent Boscà, el meu antecessor en el càrrec, la persona que durant els deu darrers anys ha dirigit l'IDECO i que m'introduí en la moguda comarcal. És un orgull representar a tan estimable entitat, i sumar el meu nom al dels hòmens i dones que en els darrers vint-i-cinc anys han portat les regnes de l'IDECO. Singularment al dels seus

expresidents: Josep Ferrís, Amadeu Ciscar, Paco Pons Alfonso, Enric Juan i Vicent Boscà, perquè són persones a les que conec, estimo i, a cadascú en la seua faceta, admire.

La festa de l'IDECO se celebra, periòdicament, en un poble diferent de l'Horta Sud. Volem fer-ho així perquè ser itinerants ens facilita el descobriment de la realitat comarcal, que és un dels principals objectius del nostre Institut. Amb ocasió dels vint-i-cinc anys hem volgut aplegar-nos a Torrent, i la tria no ha estat banal. N'hi ha diversos motius que l'avalen. Torrent és, històricament, la capital de la nostra comarca; i també el municipi que veié nàixer l'IDECO i que des del primer dia acollí la seua seu. Però enguany, precisament, són més els motius que ens han fet anar fins allí. El passat dia 3 de juliol els habitants de l'Horta Sud vàrem ser terriblement colpejats per la desgràcia. Lamentablement, un brutal accident produït a la Línia 1 del metro es cobrà la vida de 43 persones. Mol-

tes de les víctimes vivien a pobles de la nostra comarca: a Alaquàs, Alfafar, Catarroja, Paiporta, Picanya i, sobretot, Torrent, que fou el municipi més afectat per la catàstrofe. Per això, en la festa del seu vint-i-cinqué aniversari, l'IDECO volgué tindre unes paraules de record i d'homenatge per a tots els veïns i veïnes de la comarca, tots els veïns i veïnes nostres, tristament desapareguts aquell dia. Volguérem manifestar el nostre condol, suport i solidaritat als familiars de les víctimes, i posar-nos al seu costat i al dels ajuntaments i de les entitats que reclamen la millora de la Línia 1.

Tot i ser una de les comarques valencianes més desenvolupades, tot i haver assolit uns nivells de benestar que mai no haurien somniat els nostres avantpassats, són encara diverses les deficiències que l'Horta Sud necessita solucionar amb urgència. Moltes d'elles són fruit de l'ús que, històricament, la ciutat de València ha fet de la comarca de l'Horta per a externalitzar

Taula on es trobem, Rafa Roca i Enric Juan acompanyats del Cap de l'Obra Social de la CAM, Vicent Botella, i de la presidenta de la Mancomunitat de l'Horta Sud, Empar Navarro.

Amb ocasió dels vint-i-cinc anys hem volgut aplegar-nos a Torrent, històricament, la capital de la nostra comarca; i també el municipi que veié nàixer l'IDECO i que des del primer dia acollí la seua seu.

els serveis que més molestos li resultaven. És el cas, per exemple, de la planta de residus sòlids FERVASA, des de fa anys obsoleta i saturada; dels problemes de soroll i d'inseguretat que provoca la proximitat de l'aeroport als nuclis urbans; i del creixement desmesurat que han experimentat els polígons industrials dels nostres pobles. A aquests problemes cal sumar-ne d'altres, com ara la falta d'un transport públic que connecte de manera ràpida i eficaç tots els nostres pobles; els efectes de l'urbanisme salvatge; els trams pendents de canalització del Barranc de Xiva; i, darrerament, l'arribada de l'AVE, una infraestructura que, a més de suposar un dels canvis paisatgístics més espectaculars en la història de l'Horta, està creant una barrera sense precedents que, si ningú no hi posa remei, dividirà en dos la comarca. La paradoxa que crearà l'AVE és que, si fem ús del transport públic, d'ací a pocs anys podrem fer el recorregut València-Madrid en una hora i vint minuts; mentre que, probablement, continuarem necessitant més d'hora i mitja d'enllaços i de transbordaments per a recórrer els escassos quilòmetres que, per exemple, separen Albal de Picanya.

Per reivindicar un transport públic transversal, i no radial; per intentar que el preu paisatgístic, antropològic i cultural de les diverses actuacions a

què en les darreres dècades hem sotmés la comarca siga el més baix possible; i per evitar que el progrés i la tecnificació no ens facen oblidar el nom de les coses, nasqué fa vint-i-cinc anys l'IDECO. El pare intel·lectual de la criatura, la persona que primer el pensà i demanà públicament, fou Enric Juan Redal, l'homenot a qui el passat dia 17 vàrem concedir la III edició del premi «Quico Moret» per la seua trajectòria i dedicació comarcals. En el cas d'Enric, a més, aquesta dedicació comarcal té molt de mèrit, perquè ell és originari de la Ribera, concretament d'Alzira.

Enric arribà a la l'Horta Sud en 1978 per a treballar com a professor d'història a l'Institut de Batxillerat d'Alaquàs. Venia de realitzar una estada de quatre anys a Figueres, on havia col·laborat amb l'Institut d'Estudis Empordanesos; i, esperonat per aquell exemple, proposà la creació d'un «Institut d'Estudis de l'Horta». Ho féu en la tardor de 1981 i des de les pàgines del núm. 14 de la revista *L'Horta*, que dirigia Josep M. Soriano. Hi demanava la fundació «*de una entidad independiente, que tienda a iniciar o fomentar actividades de índole científica y cultural*» en l'àmbit de la comarca. Entre les seues finalitats figurarien «*la investigación arqueológica, artística, ecológica, económica, etc., que den a conocer los variados aspectos de la misma y salvaguardar su personalidad*», a més de

l'edició de publicacions i l'organització d'uns premis d'investigació. Finalment, també apostava per la promoció de «*la catalogación de nuestros monumentos, archivos municipales y parroquiales*», i per la realització d'itineraris històrics i urbanístics que permeteren el coneixement directe de l'Horta Sud.

La idea fou recollida amb entusiasme per una sèrie de persones vinculades a la Caixa d'Estalvis de Torrent, aleshores presidida per Josep Ferrís, i al cap de pocs mesos es posava en marxa l'IDECO, amb uns estatuts adaptats dels de l'Institut d'Estudis Empordanesos i amb una comissió gestora integrada per Francesc Carratalà, Josep Maria Soriano, Paco Pons Alfonso, Enric Juan, Quico Moret, Josep Ramon Sanchis, Xelo Sanchis, Enric Lujan, Josep Ramon Navarro, Enric Torres i Benet Nemesio, i encapçalada pel mateix Ferrís. L'acte de presentació del primer número de la publicació *Annals de l'Institut d'Estudis Comarcals*, dirigida per Enric, tingué lloc a finals de 1982, comptat amb la presència, entre d'altres, de Ciprià Ciscar, alcalde de Picanya i Conseller de Cultura, i d'Eugeni Burriel, Delegat del Govern i estudiós de l'Horta Sud en les dimensions, paràmetres i característiques que actualment la coneixem, i suposà, en la pràctica, la presentació en societat de l'IDECO. ■

Riuada de 1957 a Catarroja

LA DEVASTADORA RIUADA DE 14 D'OCTUBRE DE 1957 INUNDÀ VALÈNCIA I L'HORTA SUD. EN LA FOTO DE DALT, ES VEU ATRAPAT ENTRE LES AIGÜES L'AUTOBÚS NÚMERO 9 DE L'EMPRESA DE VICENT GIL DE LA LÍNEA VALÈNCIA-PICASSENT. EL CRONISTA AMADEO LERMA, CORRESPONSAL DE PICASSENT DEL DIARI LEVANTE, ANAVA EN AQUEST AUTOBÚS I VA ESCRIURE UNA CRÒNICA SOBRE L'ODISEA QUE VISQUEREN ELS PASSATGERS. EL COTXE DE LÍNIA QUEDÀ COLAPSAT AL CAMÍ REIAL DE CATARROJA. EN EL VEHICLE VIATJAVEN UNES 30 PERSONES, LA MAJORIA DE PICASSENT I ALCÀSSER, LES QUALS ISQUEREN PER LES FINESTRES I ES POSAREN SOBRE EL SOSTRE DE L'AUTOBÚS PER A NO OFECARSE-SE. ELS MÉS JOVES ACONSEGUIREN ARRIBAR NADANT A LES CASES DEL VOLTANT, ALTRES UTILITZAREN UNA VIGA DE FUSTA FLOTANT QUE COLOCAREN ENTRE L'AUTOBÚS I UN BALCÓ, I AIXÍ ACONSEGUIREN SALVAR-SE. EN LA FOTO DE BAIX, IMATGE ACTUAL DEL CAMÍ REIAL EN EL MATEIX LLOC QUE FA 50 ANYS.